

جمهوری اسلامی ایران

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

مدرسه علمیه الزهراء (سلام الله عليها) شهرستان ارومیه

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان تحقیق :

علل اجتماعی مهجوریت قرآن

استاد راهنما :

سرکار خانم فاطمه بهروزتانی

استاد داور :

جناب آقای حجت الاسلام والمسلمین غلامرضا اسم حسینی

پژوهشگر :

فاطمه محترم گورچین قلعه

۱۳۹۳

سورة الاحقاف

جمهوری اسلامی ایران

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

مدرسه علمیه الزهراء (سلام الله عليها) شهرستان ارومیه

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان تحقیق:

علل اجتماعی مهجوریت قرآن

استاد راهنما:

سرکار خانم فاطمه بهروزثانی

استاد داور:

جناب آقای حجت الاسلام والمسلمین غلامرضا اسم حسینی

پژوهشگر:

فاطمه محترم گورچین قلعه

۱۳۹۳

بسمه تعالی

تحقیق پایانی با موضوع.....

که توسط سرکار خانم:.....

برای دریافت دانشنامه سطح دو (کارشناسی) تدوین شده است، توسط هیأت داوران

موردارزیابی قرار گرفته و در تاریخ / / ۱۳، با کسب رتبه.....

پذیرفته شده است.

استاد راهنما:.....

استاد داور:.....

مدرسه علمیه:.....

شهرستان:.....

امضاء مدیر و مهر مدرسه

تحمیدیه

«الحمد لله على ما انعم، وله الشكر على ما الهم و الثناء بما قدم، من عموم نعم ابتداها، و سبوغ

آلاء اسداها و تمام منن والها، جم عن الاحصاء و عددها و نای عن الجزاء امدها، و تفاوت عن

الادراك ابدها، و ندبهم لاستزادتها با الشكر لاتصالها، و استحمد الى الخلائق با جزالها، و ثنی بالندب

الى امثالها»

حمد و ستایش، خدای را که بر نعمتهایی که ارزانی داشت و شکر و سپاس، او را بر اندیشه‌ی

نیکویی که در دل نگاشت و ثنا و تحسین بر آن چه از پیش فرستاد. بر نعمتهای فراگیر که (بدون

خواست کسی) از چشمه لطفش جوشید، و دهش‌های انبوه و در خور، که بخشید، و بخشش‌های

کامل و بی‌زوال که در پی می‌رسد. دهش‌های بیرون از گنجایش شمارش کنندگان و پاداششان،

فراتر از توان ستایشگران و شناخت ژرفا و جاودانگی‌شان، برتر از اندیشه خردورزان است. مردمان را

برای تداوم و تسلسل نعمتها به سپاسگذاری فراخواند و به پاس فراوانی پاداش، در ستایش را به

روی خلائق کشور و با این فراخوانی به ستایش و سپاس، نعمت‌های خود را دو چندان کرد.

تقدیم به

فرستاده این کتاب آسمانی، پروردگار آسمان وزمین وتنها همدم در این سال ها. و همه کسانی که لحظه‌ای بعد انسانی و وجدانی خود را فراموش نمی‌کنند و بر آستان گران سنگ انسانیت سر فرود می‌آورند و انسان را با همه تفاوت‌هایش ارج می‌نهند و تقدیم به روح پرفتوح امام و تمام شهدای این مرزوبوم و شهدای هشت سال دفاع مقدس علی‌الخصوص شهید نادر جعفری و خانواده بزرگوارشان..

تقدیر و تشکر

سپاس از خدا و صاحب این مکان مقدس که به بنده سر تا پا گناه اجازه حضور در این مکان راعنایت فرمودند و تشکر از مدیریت محترم حوزه علمیه الزهراء سرکارخانم پورحیدر و تمام اساتید این سالها علی‌الخصوص استاد راهنمای گرانقدر، بخاطر تمام زحمات و رنج‌هایی که این مدت متحمل شدند.

و تقدیر از تک‌تک افراد خانواده و دوستان و بزرگان، به پاس تعبیر عظیم و انسانی‌شان از کلمه ایثار و از خود گذشتگان.

به پاس عاطفه سرشار و گرمای امیدبخش وجودشان که در این سردترین روزگاران بهترین پشتیبانند.

به پاس قلب‌های بزرگشان که فریادرس است و سرگردانی و ترس در پناهشان به شجاعت می‌گراید و به پاس محبت‌های بی‌دریغشان که هرگز فروکش نمی‌کند.

چکیده

قرآن کریم، کلامی نشأت گرفته از حق و مهم‌ترین منبع دانش، اخلاق، تاریخ، سیاست، قانون و حقوق انسان است. متروک ماندن آموزه‌ها و اعراض از مفاهیم قرآن از سوی مخاطبان، با توجه به جامعیت همه جانبه قرآن باعث مهجوریت آن در سطح وسیعی از جوامع اسلامی گشته است. دربرخی از خانواده‌ها به قرآن بعنوان یک کتاب مقدس و کلام خدا نگاه می‌گردواین کلام خدارادر پارچه ای سبز رنگ وتمیز پیچیده اند واجازه نمی دهند به آسانی فرزندان از آن استفاده کنند .

بنابر این این تحقیق در راستای پاسخ به سوال علل مهجوریت قرآن و با هدف بهره برداری عالمانه از قرآن و تولید افکار و اندیشه های قرانی در جامعه و نیز قرار دادن قرآن به عنوان محور عقیده و عمل، در خانواده و نهادهای اجتماع صورت گرفته است.

تحقیق حاضر از دوبرخشی تشکیل شده است بخش اول که شامل دوفصل می باشد که فصل اولش ،طرحنامه وفصل دوم شامل مفاهیم می باشد. و بخش دوم به بررسی برخی نهادهای موجود در اجتماع از جمله خانواده ،آموزش وپرورش ،دانشگاه وحوزه های علمیه و رسانه هاووسایل ارتباط جمعی که نقش اساسی در مهجوریت قرآن دارد میپردازد ونیز در فصل دوم این بخش به پیامد هایی که نتیجه مهجوریت این کتاب آسمانی است وارائه راهکار های متناسب با این مهجوریت پرداخته شده است.

فهرست مطالب

مقدمه ۱

بخش اول: کلیات و مفاهیم

فصل اول: طرحنامه

۱- تعریف و تبیین موضوع ۴

۲- اهمیت و ضرورت تحقیق ۵

۳- اهداف و فواید تحقیق ۵

۴- پیشینه موضوع تحقیق ۶

۵- سؤال‌های تحقیق ۶

۶- فرضیه تحقیق ۷

۷- پیش‌فرض‌های تحقیق ۷

۸- روش تحقیق ۷

۹- مفاهیم و متغیرها ۷

۱۰- ساختار تحقیق ۸

۱۱- محدودیت‌ها، مشکلات و موانع تحقیق: ۹

فصل دوم: مفاهیم

معنای لغوی و اصطلاحی قرآن ۱۱

ویژگیهای قرآن ۱۲

۱- قرآن کتاب خدا ۱۲

۲- کتاب مصون و محفوظ ۱۳

۳- قرآن معجزه جاویدان ۱۴

۴- کتاب روشن و آسان ۱۵

۵- کتاب همه زمانها ۱۵

۱۶	۶- کتاب همه انسانها.....
۱۷	مقاصد قرآن.....
۱۷	۱- بندگی خدا و تقوای الهی.....
۱۸	۲- تبیین کرامت انسان و تاکید بر حقوق بشر.....
۲۰	۳- تزکیه نفس.....
۲۱	۴- ارائه جامعه نمونه به بشریت.....
۲۲	مفهوم مهجوریت.....
۲۳	مهجوریت قرآن در آیات و روایات.....

بخش دوم: نهادها و راهکارها

۲۷	نهادهای موجود در اجتماع:.....
۲۷	۱- خانواده:.....
۲۷	۱-۱- کمبود خانه‌های قرآنی.....
۲۸	۱-۲- کمبود همراهی قرآنی در خانواده‌ها.....
۲۹	۱-۳- کم توجهی به تربیت قرآنی.....
۳۰	۱-۴- نگرش نادرست به قرآن.....
۳۵	۱-۵- مهجوریت اهل بیت.....
۳۶	۱-۶- گسترش گناه.....
۳۸	۱-۷- فرهنگ و آداب و رسوم.....
۴۰	۲- آموزش و پرورش:.....
۴۲	۳- حوزه های علمیه:.....
۴۳	۴- دانشگاه ها:.....
۴۵	۵- رسانه ها و وسایل ارتباط جمعی:.....
۴۶	فصل دوم: پیامد مهجوریت و راهکارهای انس با قرآن.....

پیامدهای مهجوریت قرآن	۴۷
۱- مهجوریت اهل بیت و عترت	۴۷
۲- ترویج منکرات	۴۸
۳- مجازات الهی	۴۹
۴- تسلط بیگانگان	۵۰
راهکارها	۵۲
۱- شناخت و برطرف کردن موانع	۵۲
۱-۱- گناه	۵۲
۲-۱- نشان دادن چهرهای ناشایست از دین	۵۳
۳-۱- دینداران آینهی تمام نمای دین هستند	۵۴
۴-۱- عدم توجه به قرآن آموزی	۵۶
۲- فرهنگ سازی و گسترش فرهنگ قرآنی:	۵۷
۳- تمسک به قرآن	۵۸
۳-۱- قرائت قرآن	۵۸
۳-۲- تدبیر در قرآن	۵۹
۳-۳- عمل به قرآن	۶۱
۴- تبلیغ قرآن	۶۲
نتیجه	۶۴
منابع و مأخذ	۶۵

مقدمه

قرآن بزرگترین هدیه الهی است که خداوند با فرود آوردن آن بر پیامبر اسلام به انسان منت نهاده است. قرآن نوری است که دلها را روشن می‌سازد، داروئی است که دردها را درمان می‌کند و سینه‌ها را شفا می‌بخشد، موعظه‌ای است که انسان را از غفلت درآورد و راهنمایی است که به بهترین راه سعادت رهنمودش می‌سازد.

قرآن کریم، کلامی نشأت گرفته از حق و مهم‌ترین منبع دانش، اخلاق، تاریخ، سیاست، قانون و حقوق انسان است. این کلام آسمانی از زبان خود و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه (علیهم السلام) با صفات «نور» «مبارک» «تبیان» «قیم» «شفاء» «رحمت» «هدی» توصیف شده.

قرآن با جهان بینی توحیدی و قوانین عالی خودامت بزرگ اسلامی و حکومت صالح الهی را تاسیس نمود و تمدن عظیمی را در جهان پی‌ریزی کرد که نتیجه آن، دنیا احیاء شد و جامعه انسانی تا مدت‌ها از برکاتش بهره‌مند گردید، اما متأسفانه جوامع انسانی به تدریج اجرای قوانین حیاتبخش این کتاب آسمانی را فراموش و حتی کنار گذاشتند به طوری که امروزه می‌بینیم مسلمانان فقط به خواندن ظاهری قرآن، چاپ، تکثیر و تزئین آن و نوشتن تفاسیر مختلف و حفظ قرآن در سینه‌ها اکتفا می‌کنند و به اجرای احکامش توجهی ندارد.

بخش اول

کلیات و مفاهیم

فصل اول

طرحنامه

۱- تعریف و تبیین موضوع:

قرآن کریم کتاب نوروهدایت و شفا و رحمت و مایه خرمی و نشاط دل، دریای بیکران معرفت و یگانه عامل توانگری و هدایت است. قرآن عامل صعود به بهشت است که باید آن را وارد متن زندگی کنیم و از مهوریت آن را خارج نماییم. مهور کردن قرآن یعنی رویگردانی و دوری از آن و مهور گرفتن قرآن یعنی پرداختن به قرآن به گونه‌ای که اگر چه در ظاهر از این رویکردهای قرآنی بوی توجه و استفاده به مشام میرسد ولی در حقیقت همه این رویکردها بیگانه باقرآن است. در مهور کردن قرآن شخص به خانه قرآن قدم نمی‌گذارد اما در به مهور گرفتن قرآن فرد به مهمانی صاحبخانه‌ای فاضل و حکیم نایل شده اما به جای توجه به میزبان و استفاده از محضر وی گرفتار نقش و نگار در و دیوارخانه شده است.

مهوریت قرآن عوامل گوناگون دارد از جمله عوامل فکری و فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و... لذا این تحقیق برآن شده است که علل و عوامل اجتماعی مهوریت گرفتن قرآن را بیان نماید. چرا که متروک ماندن آموزه‌ها و اعراض از مفاهیم آن از سوی مخاطبان، با توجه به جامعیت همه جانبه قرآن باعث مهوریت آن در سطح وسیعی از جوامع اسلامی گشته است دربرخی از خانواده هابه قرآن بعنوان یک کتاب مقدس و کلام خدا نگاه می‌گردواین کلام خدارادر پارچه ای سبز رنگ و تمیز پیچیده اند و اجازه نمی‌دهند به آسانی فرزندان از آن استفاده کنند. در اکثر خانواده هاز قرآن، فقط برای برگزاری مراسم تعزیه خوانی و ختم عزیزان، استفاده می‌شود دیگر مواقع بجز ماه رمضان خبری از قرائت قرآن نیست. بیشتر اقشار جامعه از حوزوی ها گرفته تا دانشگاهیان و.. کمتر به قرائت و تدبر و عمل به قرآن می‌پردازند. در بیشتر جلسات اداری و اجتماعی هم فقط برای شروع جلسه چند آیه از آیات الهی قرائت می‌شود اما از ترجمه و تفسیر آیات خبری نیست. این امور و بیشتر امور دیگر باعث مهوریت قرآن در خانواده ها، آموزش و پرورش، دانشگاه ها و نهادهای

دیگر جامعه گشته است. ، قرآنی که می‌تواند در تمام زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی و علمی و..الگو و عامل سعادت انسان و جوامع بشری باشد لذا این تحقیق برآن است تا این علل را مورد بررسی قرارداد تا قدمی در رفع مہجوریت این کتاب آسمانی بردارد.

۲- اهمیت و ضرورت تحقیق:

قران عظیم تاثیر عظیمی بر زندگی بشر و تحول تاریخ و مخصوصا مسلمین داشته است اما چنانچه شایسته مقام قران بوده به آن توجه نشده و در بین مردم مہجور مانده است. در جامعه امروزه، قرآن حتی در میان مسلمانان جوامع اسلامی مہجور است. بعضی حتی جلد قرآن را ندیده و روزی یکبار هم آیات قران را نگاه نمی‌کنند، بعضی توان تلاوت آن را ندارند و بعضی از اسرار و مفاهیم آن محرومند و بعضی بدان عمل نمی‌کنند و بهره‌برداری لازم از قرآن را ندارند و این مہجوریت شکایت پیامبر را بدنبال دارد. خیلی از مردم سواد دارند اما قرائت قرآن را نمی‌دانند. خانواده ها با آنکه قرآن را کتاب مقدس می‌دانند اما فرزندان و خود با آن مانوس نیستند و به او امر و نواہیش عمل نمی‌کنند. برخی از تحصیل کرده های ما مسلمانان ، با مفاهیم قرائت و وسایر جنبه های قرآن بیگانه هستند.

۳- اهداف و فوائد تحقیق:

- تاسی و تمسک به حبل المتین الہی و انس باقران
- رسیدن به منازل عالیہ رشد و کمال
- قراردادن قرآن به عنوان محور عقیدہ و عمل، در خانوادہ و نهادہای اجتماع
- بهره برداری عالمانہ از قرآن و تولید افکار و اندیشہ های قرانی درجامعہ

- تهذیب نفس و طهارت ظاهری و باطنی و کسب تربیت قرانی و زندگی در یک فضای

قرآنی و آشنایی با قران و تاثیر پذیری از آن.

- خارج کردن مهجوریت قرآن در جامعه

۴- پیشینه موضوع تحقیق:

مهجوریت قرآن پیشینه‌ای به قدمت خود قرآن دارد چرا که با استناد به آیه ۳۰ سوره فرقان می‌توان پیشینه تاریخی مهجوریت را به زمان پیامبر بیان داشت چرا که پیامبر در این آیه از قوم خود به خدا شکایت می‌کنند و می‌فرمایند: پروردگارا قوم من قرآن را مهجور کردند چرا که در زمان پیامبر (صلی الله علیه و واله و سلم) کسانی بودند که قران را قبول نداشتند و نیز کسانی هم بودند با این که قرآن را قبول داشتند تنها به جنبه قراءت آن اکتفا میکردند و از سایر جنبه‌ها قرآن مورد مهجوریت قرار می‌گرفت.

در مورد پیشینه پژوهشی مهجوریت قرآن اطلاع چندانی در دست نداریم اما تنها کتاب نوشته شده در این زمینه کتاب مهجوریت قرآن از دیدگاه امام خمینی (رحمه الله علیه) نوشته خانم مریم بنان یافت شد و نیز مقالات نوشته شده در این زمینه عبارتند از مهجوریت قرآن نوشته علی محمدی / مهجوریت قرآن نوشته علی اکبر مومنی / تدابیر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و واله و سلم) ائمه هدی در مقابله با مهجوریت قران نوشته سید محمد رضا علاءالدین و...

۵- سؤال‌های تحقیق:

سوال اصلی:

علل اجتماعی مهجوریت قران چیست ؟

سوالات فرعی:

قرآن چگونه در خانواده و نهادهای اجتماعی مهجور واقع شده است؟

مهجوریت قرآن چه پیامدهایی در پی دارد؟

راهکارهای رفع مهجوریت قرآن کدامند؟

۶- فرضیه تحقیق:

برخی نهادهای موجود در جامعه نقش عظیمی در مهجوریت قرآن دارد.

۷- پیش فرض های تحقیق:

هدف نزول قرآن، سعادت انسانهاست که این امر، در سایه عمل به آیات قرآن بدست می آید.

۸- روش تحقیق:

تحقیق حاضر به روش توصیفی و با بررسی جمع آوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای شامل

مطالعه و فیش برداری و مرور مقالات موجود در بانک‌های اطلاعاتی اینترنتی می باشد.

۹- مفاهیم و متغیرها:

قرآن: یعنی نور، شفا، هدایت، رحمت و نامه سازنده خداوند به بندگان خود برای انسان

شدن و برای صعود به بارگاه خداوندی .

مهجوریت: مهجوریت یعنی متروک ماندن قرآن، یعنی تلاوت نکردن قرآن، تدبیر نکردن در

آیاتش، حفظ نکردن آیاتش و عمل نکردن به فرامینش.

علل: جمع علت است منظور اسباب و لوازمی است که در پدید آمدن وضعیت خاص موثر هستند و باگرد آمدن آن اسباب و لوازم است که پدیده‌ها محقق می‌شود همان‌گونه که هیچ معلولی بدون علت پدید نمی‌آید.

اجتماع: به گروهی از افراد اطلاق می‌شود که دارای پیوندهای قوی و بادوامی هستند و نیز گاهی اوقات مکان جغرافیایی مشترک دارند و همچنین اعضای آن در فعالیت‌های اجتماعی مشارکت منظم دارند.

متغیر وابسته: مهجوریت قرآن

متغیر مستقل: عوامل اجتماعی

۱۰- ساختار تحقیق:

بخش اول: کلیات و مفاهیم

فصل اول: طرح نامه

فصل دوم: مفهوم شناسی

بخش دوم: نهادها ی اجتماعی و پیامدها ی آن در اجتماع

فصل اول: نهادها

خانواده

آموزش و پرورش

حوزه های علمیه

دانشگاه ها

صداوسیما و وسایل ارتباط جمعی

فصل دوم: پیامد و راهکارها

پیامدها

راهکارها

۱۱- محدودیت‌ها، مشکلات و موانع تحقیق:

جمع آوری تحقیق حاضر با مشکلات فراوانی مواجه بوده که از جمله آن‌ها کمبود منابع کتابخانه‌ای و عدم دسترسی کامل به مقالات و پایان‌نامه‌ها در بانک اینترنتی و از همه مهمتر تکراری بودن مطالب کتب و مقالات و عدم وجود کتاب مستقل در این زمینه و... که در روند کار تحقیق تاثیر بسزایی داشته است.

فصل دوم

مفاهیم

معنای لغوی و اصطلاحی قرآن

لغوی

- لغت شناسان و قرآن پژوهان درباره لفظ قرآن چند معنا بیان کرده‌اند.
- ۱- قرآن از هیچ کلمه‌ای مشتق نشده و ابتدا برای کلام الهی وضع شده است.
  - ۲- قرآن مشتق از قرء به معنای جمع و گردآوری است کسانی که به این معنا قائلند در آیه «ان علینا جمعه و قرآنه»^۱ چرا که جمع کردن و خواندن قرآن برعهده ماست، واژه جمعه و قرآن را مترادف و هم معنا می‌دانند.^۲
  - ۳- قرآن مشتق از قرء به معنای قرائت و خواندن می‌باشد یعنی قرآن کتاب قرائت شده (خوانده شده است).
  - ۴- قرآن از ریشه قرن به معنای ضمیمه کردن و پیوستن است چون حروف و آیات و سوره‌های قرآن به همدیگر مقرون هستند. آن را قرآن می‌خوانند.
  - ۵- قرآن مشتق از قرائن است که جمع قرینه است. چون آیات قرآن قرینه و موید یکدیگرند آن را قرآن می‌نامند.^۳

اصطلاحی

- هر چند واژه قرآن آشکار و بی‌نیاز از تعریف است اما اهل معنا بر طبق عادت تعاریف زیادی برای آن ارائه کردند که هر کدام از این تعریف‌ها ویژگی خاص خود را دارد.
- ۱- قرآن همان کتاب نازل شده بر رسول خدا (صلی الله علیه وآله وسلم) است که در مصحف-ها نوشته شده و بدون تردید به صورت روایت متواتر به دست ما رسیده است.

۱- سوره قیامت (۷۵)، آیه ۱۷.

۲- معجم المفردات الفاظ القرآن، راغب اصفهانی، مرتضوی، تهران، ۱۳۷۳، ماده قرء.

۳- برگرفته از کتاب انس با قرآن، محمد علی رضایی اصفهانی، تهران انتشارات امیرکبیر.

۲- قرآن کتاب خداوند و نازل شده بر رسول او و مدون بر مصحفهاست که با سوره حمد شروع و با سوره ناس ختم شده است.

۳- قرآن لفظ عربی نازل شده بر پیامبر است که به تواتر برای ما نقل شده است. با توجه به تعاریف فوق می‌توان گفت که قرآن کتاب آسمانی، سخن خداوند تبارک و تعالی است که هم لفظ و هم معنی و هم اسلوب آن از جانب خدا بر قلب نازنین پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) وحی شده است و به صورت مکتوب در مصحفها بدون هیچ تغییر و تحریفی به صورت متواتر به دست ما رسیده است.^۱

ویژگی‌های قرآن

۱- قرآن کتاب خدا

برترین ویژگی قرآن آن است که کتاب خداوند متعال و در بردارنده کلام و پیام او خطاب به آخرین پیامبرش حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) است. قرآن کتابی است که لفظ و معنای آن صددرصد الهی است و خداوند آن را به فرستاده و پیام آورش حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) از طریق «وحی جلی» که عبارت است از فرود آوردن فرشته وحی (جبرئیل) بر پیامبری از نوع انسان وحی فرموده است و انتقال آن از طریق انواع دیگر وحی مانند الهام و دل آگاهی و روایای صادقانه و امثال آن نبوده است.^۲ چنانچه خداوند هم در قرآن می‌فرماید:

۱- محبوبه مجلسی، توصیف قرآن در قرآن، موسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۷، قرآن در نهج البلاغه.

۲- یوسف قرضاوی، قرآن منشور زندگی، نشر احسان ۱۳۸۱، ص ۳۵-۳۶

«كِتَابٌ أَحْكَمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ» این قرآن کتابی است که آیات آن

(توسط خداوند) استوار گردانیده شده و سپس از جانب خداوند حکیم و آگاه شرح و بیان شده است.

۲- کتاب مصون و محفوظ

یکی از ویژگی‌های قرآن محفوظ و دست نخورده ماندن آن است. خداوند متعال خود عهده-دار حفاظت از قرآن گردیده و پاسداری از آن را به هیچ کس دیگری نسپرده است، و هم‌چون دیگر کتاب‌های آسمانی نیست که خداوند مواظبت از آن‌ها را به پیروانش سپرده باشد. هم‌چنان‌که خداوند متعال در مورد ایشان می‌فرماید: «بِمَا اسْتَحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ»^۲ بخاطر آن‌که محافظت از کتاب خداوند به ایشان سپرده شده بود.

معنای محافظت خداوند از قرآن، مصون ماندن آن از هر گونه تغییر و زیاد و کم کردن است که احکام و تعالیم دیگر کتاب‌های آسمانی اعم از تورات و انجیل در گذشته با آن روبرو شده‌اند.^۳ آری خداوند خود عهده‌دار حفاظت و حراست از قرآن شده است و در این مورد فرموده است: «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ»^۴ ما خود قرآن را نازل نموده و خود براستی از آن محافظت می‌نماییم.

یکی از دلایل این موضوع آن است که بیش از چهارده قرن از نزول قرآن سپری می‌شود و قرآن حکیم همان‌گونه که از آسمان بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شده و او آن را ابلاغ فرموده و اصحاب و یارانش آن را از وی آموخته‌اند، باقی مانده و مسلمانان نسل به نسل آن را

۱- سوره هود (۱۱)، آیه ۱.

۲- سوره مائده (۵)، آیه ۴۴.

۳- قرآن منشور زندگی، همان، ص ۵۳

۴- سوره حجر (۱۵)، آیه ۹.

در سینه‌های خود حفظ کرده و با زبان خویش تلاوت نموده و در مصحف‌ها نگاشته‌اند و همواره صدها هزار نفر از مسلمانان پیوسته آن را تلاوت می‌نمایند و حتی کودکان و کسانی که با زبان عربی آشنایی ندارند آن را از بر می‌کنند.^۱

۳- قرآن معجزه جاویدان

یکی دیگر از ویژگی‌های قرآن معجزه بودن آن است. قرآن معجزه بزرگ رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) است که علی‌رغم ظهور معجزات بسیار دیگری بر دست ایشان بزرگترین معجزه آن حضرت به شمار می‌رود. معجزات و آیاتی که خداوند آن‌ها را وسیله حمایت از پیامبرانش می‌نماید، بر دو گونه‌اند: یک دسته از آنان حسی و مادی هستند که از طریق حواس ادراک و با چشم مشاهده می‌شوند. معجزات پیامبران پیشین که قرآن آن‌ها را گزارش کرده است، همه از این قبیل‌اند، مانند شتر صالح، عصای موسی و آشنایی با زبان پرندگان و ... نوع دوم: معجزات معنوی و عقلی است. مانند قرآن کریم، معجزه بزرگ حضرت محمد (صلی الله علیه و آله وسلم) که معجزه-ای معنوی و غیرمادی و عقلی و غیر حسی است.^۲ خداوند متعال در این باره می‌فرماید:

«وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ قُلٌ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ * أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَا

أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ»^۳

می‌گویند چرا از سوی پروردگارش معجزاتی برای او نازل نمی‌شود؟ بگو: معجزه‌ها نزد خدایند و من هشدار دهنده‌ای روشن‌تر بیش نیستم. آیا همین کافی نیست که این کتاب قرآن را بر تو نازل نموده‌ایم و برایشان خوانده می‌شود؟! برآستی این قرآن برای مردمی که ایمان می‌آوردند رحمت و بصیرت است.

۱- قرآن منشور زندگی، همان، ص ۵۴.

۲- همان، ص ۷۲.

۳- سوره عنکبوت (۲۹)، آیه ۵۱/۵۲.

۴- کتاب روشن و آسان

یکی دیگر از ویژگی‌های قرآن این است که کتاب مبین است و برای فهم و درک بشریت و برداشت از آن بسیار ساده و آسان است. قرآن کتاب هدایت است آمده است تا با سخنان دل‌انگیز خداوند، انسان و عقل و قلب و حس و وجدان او را مورد خطاب قرار دهد و اندیشه‌های او را نورانی نماید و قلب او را به خروش آورد و فطرت او را بارور سازد و اراده او را به حرکت درآورد، او را به عمل و اقدام وادار نماید این بدان معنا نیست که برای آن‌که افراد ناتوان و کند ذهن آن را بفهمند تا سطح فهم ایشان خود را پایین بیاورد. به هیچ وجه، زیرا قرآن آنان را با لطیف‌ترین شیوه‌ها بیان و عمیق‌ترین مفاهیم و زیباترین عبارات مورد خطاب قرار می‌دهد که برای هیچ انسانی امکان ندارد خود را به اوج آن برساند، اما در عین این بلندی و رفعت، بلاغت هم‌چون چشمه خورشید روشن و روشنگر، و بسان آب زلال و صاف است و برای همه کسانی که بخواهند بیندیشند و متذکر شوند، بسیار آسان و قابل بهره‌برداری است.^۱

«وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ»^۲ ما قرآن را برای درک و فهم بسیار آسان

گردانیدیم، آیا پند پذیرنده و درس گیرنده‌ای هست؟

۵- کتاب همه زمان‌ها

یکی دیگر از ویژگی‌های قرآن این است که کتاب همه زمان‌ها و همه انسان‌ها و مشتمل بر همه مسائل و معارف دینی و دربردارنده تمامی حقایق است.

کتاب همه زمان‌ها بودن قرآن بدین معناست که کتابی است جاویدان و به عصر و زمان خاصی تعلق ندارد و از آن یک نسل یا چند نسل نیست که زمان آن به سرآید. این موضوع در مورد ادیانی که برای مقطع زمانی خاص آمده بودند، صحت دارد. کتاب‌های آن ادیان برای آن زمان‌ها

۱- قرآن منشور زندگی، ص ۷۲.

۲- قمر (۵۴)، ۷.

بوده و پس از مدتی دینی دیگر و کتابی دیگر و پیامبری دیگر آن دین و کتاب و تعالیم آن پیامبر را منسوخ گردانیده‌اند. به همین خاطر خداوند نازل کننده آن، متکفل محافظت از آن‌ها نگردیده، پیروان آن کتاب‌ها مسئولیت حفظشان را برعهده گرفته‌اند. اما از آنجا که اسلام آخرین پیام و رسالت الهی است و محمد (صلی الله علیه وآله وسلم) آخرین پیام‌آور و قرآن نیز آخرین کتاب آسمانی و متضمن رهنمودهای هدایتگرانه و روشنگرانه نهایی برای بشریت است، امکان موقت بودن و مقطعی بودن برای آن وجود ندارد قرآن کتابی است که تا زمانی که انسانی بر روی کره زمین هست، پایدار خواهد ماند.^۱

۶- کتاب همه انسان‌ها

علاوه بر آنچه گذشت، قرآن کتاب همه انسان‌ها و کتاب هم دوران زندگی بشر است و خداوند آن را وسیله هدایت برای همه مردم و جهانیان قرار داده است. چنان چه می‌فرماید:

«شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ»^۲ ماه رمضان که در آن قرآن برای هدایت مردم نازل شده است.

و می‌فرماید: «إِنَّ هُوَ أَلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ»^۳ نیست آن، مگر آگاهی و بینشی برای جهانیان.

قرآن کتاب همگان است و قانون اساسی برای جهانیان که از سوی خدا همگان و پروردگار عالمیان فرود آمده است. قرآن برنامه جامع زندگی انسان است که صاحب آن، آفریدگار و پروردگار همه آفریدگان، این گونه آن را توصیف کرده و خطاب به پیامبرش که آن را بر او فرستاده فرموده است:

۱- قرآن منشور زندگی، همان، ۷۲

۲- سوره بقره (۲)، آیه ۱۸۵.

۳- تکویر (۸۱)، ۲۷

«وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ»^۱ ما قرآن را بر تو

فرستادیم که بیان کننده همه چیز و مایه هدایت و رحمت و بشارت برای مسلمانان است.

مقاصد قرآن

قرآن انسان‌ها را به بسیاری از مبانی و آرمان‌ها دعوت نموده است که بدون آن‌ها انسان نمی‌تواند راه خیر و صلاح را در پیش گیرد. در این قسمت چند مورد از اهداف و مقاصد را که قرآن تاکید کرده برگزیدیم و مورد بحث قرار داده‌ایم.

۱- بندگی خدا و تقوای الهی

هیچ یک از کتاب‌های مقدس به اندازه قرآن از حمد و ثنای خداوند و یادآوری وسعت علم و منتهای حکمت و عظمت و قدرت و فراگیری مشیت و عظمت ابداع و فراخی رحمت و آثار ربوبیت خداوند سبحان، و ترغیب به رعایت مراتب و وظایف عبودیت و وقوف در بارگاه با عظمت خداوند و امید بستن به فضل و رحمت او و خوف از عدالت او انس و الفت با حق و آرامش و اطمینان به ذکر خدا و کوشش در جهت شکر او و حسن عبادت او و توکل بر او و صبر در برابر او و رضا دادن به قضای او آکنده نیست. وقتی قرآن را ملاحظه می‌کنیم پیش از هر چیز در اولین آیات و در اولین سوره یعنی فاتحه الکتاب که تلاوت آن در همه رکعت‌های نمازهای پنج‌گانه واجب گردیده است حمد و ثنا و ستایش خداوند را می‌یابیم. و در آخرین صفحه مصحف شریف نیز سوره‌های سه‌گانه اخلاص و فلق و ناس دیده می‌شود که قرآن با آن‌ها ختم می‌شود هم‌چنین، در فاصله میان این دو کمتر صفحه‌ای هست که چنان‌چه شایسته است حمد و ثنای خداوند نیامده باشد و آن‌گونه که در شأن ذات مقدس اوست با انواع

۱- نحل(۱۶)، ۸۹

علو و کمال توصیف و از هر گونه نقصی که با جلال و جمال او منافات دارد، تنزیه نشده باشد. هیچ جای شگفتی هم نیست، زیرا اولین هدف قرآن این است که خداوند از طریق سخن گفتن، خود را به مخلوقات خویش بشناساند و با او ارتباط برقرار کند و از طریق نعمت‌ها و بخشش- هایش، محبت‌هایش را جلب نماید تا او را بشناسند و به او عشق ورزند و به سوی او روی بیاورند و راه و روش مورد پسندش را درپیش گیرند. راه و روشی که قرآن را برای بیان و تبیین او فرو فرستاده و رسولش را برای آوردن ماموریت داده است تا بتواند در آن راه راست و صراط مستقیم قدم بگذارند.^۱

قرآن این موضوع را بیان می‌دارد که اولین و مهمترین مسئولیت انسان آماده شدن برای بندگی خداوند است. «وَمَا خَلَقَ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونَهُ»^۲ و نیافریدم جنیان و انسان‌ها را جز برای آن که عبادت و اطاعت‌م کنند.

۲- تبیین کرامت انسان و تاکید بر حقوق بشر

قرآن بر این مطلب، تاکید فراوان دارد که انسان در نزد خداوند آفریده‌ای با کرامت و ارجمند است. خداوند با دستان خود پیکر آدم را ساخت و از روح خویش در او دمید و او را جانشین خود در زمین گردانید و به فرزندانیش نیز همین مسئولیت را سپرد مقام و منزلتی که ملائک انتظار داشتند به ایشان داده شود، اما به این دلیل که آن‌ها برای این هدف آفریده نشده بودند، به آن‌ها واگذار نشد. این آدم و فرزندان او بودند که اهلیت و توانایی آن را داشتند. کسانی که همه آنچه در جهان هستی و در زمین و آسمان فراد دارد مسخر ایشان گردیده است. در این ارتباط، خداوند متعال می‌فرماید:

۱- قرآن منشور زندگی، ۱۴۸/۱۴۹.

۲- سوره ذاریات (۵۱)، آیه ۵۶.

«وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ

كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا»^۱ براستی ما انسان‌ها را گرامی داشتیم و وسیله حمل و نقل ایشان را در خشکی و دریا فراهم ساختیم و از خوراکی‌ها و پوشاک‌های پاکیزه روزیشان دادیم و آن‌ها را بر بسیاری از آفریدگانی که آفریده‌ایم برتری بخشیدیم.

در راستای تاکید بر کرامت انسان، قرآن پیش از چهارده قرن پیش، بر روی موضوعی که ورد زبان بشر امروزی شده است و برخی از ناآگاهان آن را از ثمرات فرهنگ و تمدن دنیای نوین به شمار می‌آورند و آن را حقوق بشر می‌نامند تاکید جدی نموده است. درباره حقوق انسان در زمینه آزادی بیان و اندیشه و تفکر، قرآن در آیات بسیاری از جمله آیات ذیل می‌فرماید:^۲

«لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ»^۳ هیچ اجباری در دین نیست.

«قُلْ انظُرُوا ماذا في السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ»^۴ بگو بنگرید که در آسمان‌ها و زمین چه

چیزهایی وجود دارند؟

در رابطه با اصل مساوات نژادی میان همه انسان‌ها می‌فرماید:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ

عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ»^۵ ای مردم براستی ما شما را از مرد و زنی آفریدیم و به صورت ملت‌ها و قبیله-

---

۱- سوره اسرا(۱۷)، آیه ۷۰

۲- قرآن منشور زندگی، ۱۳۴.

۳- سوره بقره(۲)، آیه ۲۵۶.

۴- سوره سبأ(۳۴)، آیه ۴۶.

۵- سوره حجرات(۴۹)، آیه ۱۳.

هایی در آوردیم تا یکدیگر را بشناسید، براستی گرامی‌ترین شما نزد خداوند با تقواترین و پرهیزکارترین شماست.

۳- تزکیه نفس

یکی دیگر از مقاصد و اهداف قرآن فراخوان دادن به تزکیه نفس بشری است که رستگاری انسان در دنیا و آخرت جز به وسیله تزکیه ممکن نیست، چنان که خداوند متعال می‌فرماید:

«وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا * فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا * قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا»^۱ و

سوگند به نفس آدمی و به آن که او را ساخته و پرداخته است. سپس به او تبهکاری و تقوا را الهام نموده است آن کس کامیاب می‌گردد که نفس خود را پاکیزه نگاه دارد و بپیراید. و آن کس ناکام می‌گردد که نفس خود را بیالاید.

نفس بشری طبیعتاً مستعد آن است که دنبال فسق و فجور برود و خود را پلید و آلوده گرداند. در عین حال، استعداد تقوا و پرهیزگاری را نیز دارد و می‌تواند که آن را تزکیه و پاکیزه گرداند. این مسئولیت انسان است که با استفاده از عقل و اراده خویش یکی از این دو راه را انتخاب کند: راه پاکی و رشد و تعالی، یا بیراهه و آلودگی و رکود و عقب‌ماندگی. در این مورد تردیدی وجود ندارد که هر گاه راه تزکیه را در پیش گیرد، در واقع در مسیر سعادت و رستگاری گام نهاده است. «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى»^۲ آنکس کامیاب می‌شود که نفس خود را پاکیزه نگاه دارد و بپیراید.

۱- سوره شمس (۹۱)، آیه ۷-۱۰.

۲- سوره اعلی (۸۷)، آیه ۱۴

یکی از بخش‌های اساسی رسالت حضرت محمد (صلی الله علیه وآله وسلم) تزکیه است، همان‌گونه که در قرآن هم به این موضوع اشاره شده است. «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ»^۱

او کسی است که در میان مردم امی پیامبری از خود ایشان برانگیخت. آیات او را بر ایشان می‌خواند. و آن‌ها را تزکیه می‌نماید و به ایشان کتاب و حکمت می‌آموزد، آنان بر راستی پیش از آن در گمراهی شگرفی قرار دارند.

۴- ارائه جامعه نمونه به بشریت

یکی دیگر از اهداف اساسی قرآن، تاسیس امت و جامعه متمایزی است که رسالت آن را عملی نماید و زندگی خویش را بر پایه عقیده و شریعت و ارزشهای والایش پایه‌ریزی نماید. و نسل‌هایش را بر اساس هدایت قرآن تربیت کند و حامل آن برای جهانیان و همواره با آن پیام‌آور نور و رحمت و خیر برای همه بشریت باشد همان‌گونه که خداوند متعال خطاب به پیامبرش می‌فرماید:^۲ «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ»^۳ ما تو را برای آن فرستاده‌ایم که برای جهانیان مایه خیر و برکت و رحمت باشی.

اسلام می‌خواهد که بر پایه عقیده و اندیشه جامعه اسلامی، امت اسلام را بنیانگذاری کند. نه بر اساس مسائل مادی و زمینی که جامعه‌های بشری معمولاً برپایه آن‌ها تاسیس می‌شوند، از قبیل نژاد و رنگ و زبان و ... اسلام از مسلمانان می‌خواهد که امت و جامعه‌ای منتسب به حق و حقیقت باشند.

۱- سوره جمعه (۶۲)، آیه ۲.

۲- قرآن منشور زندگی، ص ۱۸۳.

۳- سوره انبیاء (۲۱)، آیه ۱۰۷.

مفهوم مهجوریت

لغت شناسان معتقدند واژه مهجور اسم مفعول از ریشه (هجر) است هجر در لغت به معنای دور شدن از چیزی و ترک و اعراض از آن می‌باشد. راغب اصفهانی در معنای هجر می‌گوید: هجر دور شدن انسان از دیگری با بدن یا زبان و یا دل و قلب است... در آیه «وَهَجْرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ»^۱ دوری با بدن است اما در آیه «يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا»^۲ دور شدن با دل و قلب و زبان است.^۳

در لغت‌نامه‌های فارسی نیز واژه مهجور به (جدا مانده، دورافتاده و ترک شده) معنا شده است.^۴ افزون بر این معنا، برخی از لغت شناسان واژه هجر را به معنای هذیان و سخن باطل می‌دانند. جوهری در این زمینه می‌نویسد: «الهجر ضد الوصل وايضا هذيان».^۵

اما ابن فارس معتقد است آن‌چه به معنای هذیان و سخن پریشان است، از ریشه هجر می‌باشد نه هجر. وی می‌نویسد «الهجر ضد الوصل و ... وللهجر: الهذيان و الإفحاش في المنطق هجر ضد وصل...» و هجر، هذیان و سخن زشت و ناپسند است.

طبرسی معتقد است کلام هذیان را از آن رو هجر می‌گویند که شأنش مهجور و متروک بودن است.^۶ پس اگر واژه مهجور را از ریشه هجر بدانیم به معنا متروک و جدامانده و اعراض شده خواهد بود و اگر از ریشه هجر بدانیم به معنای هذیان و کلام باطل و پریشان خواهد بود.

۱- سوره نساء (۴)، آیه ۳۴.

۲- سوره فرقان (۲۵)، آیه ۳۰.

۳- معجم مفردات الفاظ قرآن، ص ۵۳۶.

۴- لغت نامه دهخدا، ج ۱۳، فرهنگ فارسی عمید، ج ۱۳، فرهنگ فارسی معین

۵- تاج اللغة، ج ۲.

۶- معجم مقایس اللغة

۷- مجمع البیان فی تفسیر القرآن، فضل ابن حسن طبرسی، ناصر خسرو، تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۲ش، ج ۷، ص ۲۲

اما از آن جا که هیچ مسلمانی قرآن را کلامی باطل و ناحق و پریشان و هذیان نمی‌داند، چنین به نظر می‌رسد که درارتباط با قرآن و مہجوریت آن میان مسلمانان، معنای اول صحیح‌تر باشد. هم چنان که بیشتر مفسران واژه مہجورا را در آیه ۳۰ سوره فرقان به همین معنا دانسته‌اند.^۱

مہجوریت قرآن در آیات و روایات

با اندکی دقت و تامل در آیه ۳۰ سوره فرقان «وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا» و هم چنین روایات معصومین علیہم السلام پیرامون مطلب مورد نظر می‌توان دریافت که امت رسول اکرم (صلی الله علیہ و آلہ وسلم) نه تنها قرآن را وانہاده‌اند و ترک نکرده‌اند، بلکه آن را در اختیار گرفته و به آن دست یافته‌اند ولی این به دست آوردن و در اختیار گرفتن به گونه‌ای است که در اثر عدم درک صحیح و شناخت اصولی و استفاده شایسته، قرآن در میان آن‌ها عملاً مہجور و متروک مانده و از قرائت صرف تجاوز ننموده است.^۲

همین مشکل است که صدای شکایت رسول اکرم (صلی الله علیہ و آلہ وسلم) را بلند می‌سازد: «یا رب ان قومی اتخذ هذا القرآن مہجوراً»^۳ پروردگارا قوم من این قرآن را رها کردند.

در تفسیر مجمع البیان ذیل آیه آمده است: منظور از رسول در این آیه محمد (صلی الله علیہ و آلہ وسلم) است که از قوم خود شکایت می‌کند که پروردگارا قوم من این قرآن را مہجور کردند.^۴ یعنی شکایت پیامبر از قومی است که در عین اینکه قرآن را اخذ کرده و گرفته‌اند و به

۱- تفسیر نمونه، ناصر مکارم شیرازی، دارالکتب اسلامیہ، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۴ ش، ج ۱۵، المیزان فی تفسیر القرآن،

ج ۱۵، ص ۲۰۵، مجمع البیان فی التفسیر القرآن، ج ۷، ص ۲۶۴.

۲- مریم بنان، مہجوریت قرآن از دیدگاه امام خمینی (رحمہ الله علیہ)، نشر عروج، چاپ اول ۱۳۹۸، ص ۴۸.

۳- سوره فرقان (۲۵)، آیه ۲-.

۴- مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۷، ص ۲۶۳.

اصطلاح قرآن ورزی کردند اما گویی آن را ترک کرده‌اند بنابراین این بجای آن که قرآن همراه و راهنمای آن‌ها باشد در میان آن‌ها بیگانه‌ای بیش نیست.

آن حضرت از مهجوریت قرآن در عمل نیز این چنین شکایت می‌فرماید:

گروهی از امت من باشند که در سیمای آن‌ها داغ عبادت است. قرآن قرائت می‌کنند ولی از الگوی آن‌ها تجاوز نمی‌نماید. آن‌گونه از دین بیرون می‌روند که تیر از کمان خارج شود آن‌ها بدترین خلق می‌باشند.^۱

امام علی (علیه السلام) نیز ضمن خطبه‌ای مهجوریت قرآن را چنین توصیف می‌کند: همانا پس از من، روزگاری بر شما فراخواهد رسید که چیزی پنهان‌تر از حق و آشکارتر از باطل و فراوانتر از دروغ به خدا و پیامبرش نباشد و نزد مردم آن زمان، کالایی زیانمندتر از قرآن نیست. اگر آن را تحریف کنند و معانی دلخواه خود را رواج دهند. در شهرها چیزی ناشناخته‌تر از معروف و شناخته‌تر از منکر نیست. حاملان قرآن آن را واگذاشته و حافظان قرآن، آن را فراموش می‌کنند. پس در آن روز قرآن و پیروانش در میان مردمند، اما گویا حضور ندارند. با مردمند ولی از آن‌ها بریده‌اند زیرا گمراهی و هدایت هرگز همانگ نشوند، گرچه کنار یکدیگرند. مردم در آن روز در جدایی و تفرقه هم داستان و در اتخاذ و یگانگی پراکنده‌اند، گویی آنان پیشوای قرآن بوده و قرآن پیشوای آنان نیست. و از قرآن جز نامی نزدشان باقی نمانده و آنان جز خطی از قرآن نشانند.^۲

امام جواد (علیه السلام) نیز مهجوریت قرآن را در برپا داشتن حروف و کلمات آن و عمل نکردن به دستورات و احکام آن می‌داند و می‌فرماید:

هر امتی آن‌گاه که کتاب آسمانی خود را رها کرد و دور افکند، خداوند علم آن را از آنان گرفت و آن‌گاه که دشمنان خود را به دوستی و سرپرستی گرفتند، خداوند آن دشمنان را برایشان

۱- مهجوریت قرآن از دیدگاه امام خمینی، برگرفته از صحیح بخاری، ج ۶، ص ۲۱۸-۲۱۹.

۲- محمد دشتی، نهج البلاغه، خطبه ۱۴۷.

ولایت داد. دور افکندن کتاب به این که حروف و کلمات آن را برپا داشتند و معنایش را تحریف کردند، کتاب را می خوانند و روایت می کنند اما آن را رعایت نمی کنند و به کار نمی بندند. نادانان از این که آن را خوب می خوانند و حفظ می کنند، خوشحالند و دانایان از این که آن را رعایت نمی کنند و به کار نمی بندند و همناکند.^۱

۱- میزان الحکمه، محمد محمدی ری شهری، دارالحدیث قم، چاپ اول، ج ۳، ص ۲۵۲۷.

بخش دوم

نهادها و راهکارها

نهادهای موجود در اجتماع:

هر جامعه‌ای از نهادها و سازمانهای مختلفی تشکیل یافته که هر کدام بر دیگری مقدم ترند و هر یک تاثیرات بسزایی در روند مہجوریت قرآن و تغییرات موجود در جامعه دارد. در این فصل به بیان برخی از نهاد های اجتماعی از جمله خانواده، آموزش و پرورش، حوزه های علمیه، دانشگاه ها و صدا و سیما و.... که مہجوریت قرآن بیشتر در آنها مشهود است اشاره شده است.

۱- خانواده:

خانواده یکی از مهمترین مراکز فرهنگ سازی معارف قرآنی است به طور حتم ایجاد فضای قرآنی در خانواده نقش موثری در ایجاد انس باقرآن کریم در بین اقشار جامعه دارد و بالتبع عدم آشنایی و انس خانواده ها با این کتاب آسمانی اساسی ترین عامل مہجوریت قرآن بشمار می رود. انسان در طول زندگی با پدر و مادر، این دو گوهر گرانبها، سعی می کند با عمل و رفتارهایش، آنها را خشنود کرده و اگر از دنیا رفته باشند با عمل به وصیت هایشان، به آنها ثابت می کند که برایش مهم بوده و دوستشان دارد، مهربان ترین پدر عالم، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در لحظات آخر زندگی پرنورشان، وصیت به نگهداری از دوامانت گرانبها، قرآن و اهل بیت کردند. امامت اسفانه در خانواده، که به عنوان اولین و مهمترین مکان حفظ این دو گوهر گرانبهاست توجه نشده و در قعر فراموشی و مہجوریت رها شده اند. در این قسمت به مهمترین عوامل مہجوریت قرآن در خانواده اشاره شده است.

۱-۱- کمبود خانه های قرآنی:

آموزه های دینی ما همانگونه که به نورانیت ظاهری منزل سفارش کرده به نورانیت باطنی آن نیز توجه نموده است. ما انسان ها برای نورانی نمودن ظاهر منزل، سعی می کنیم خانه های مان

را در مکان‌های بنا کنیم که نوری بیشتری جذب می‌کنند. همچنین برای افزایش روشنایی، از انواع لامپ و چراغ نیز استفاده می‌کنیم. اما برای نورانیت باطنی آن چه باید کرد؟

یکی از مشخصه‌های خانه قرآنی آن است که چنین خانه‌های به برکت قرآن، از نورانیت باطنی نیز برخوردار می‌شوند چنانکه پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله وسلم) در این زمینه می‌فرماید:

«نوروا بیوتکم بتلاوة القرآن... فإن البیت إذا کثر فیه تلاوة القرآن... أضاء لأهل السماء كما

تضیء نجوم السماء لأهل الدنیا»^۱

با تلاوت قرآن، خانه‌های تان را روشن کنید، زیرا هرگاه در خانه بسیار تلاوت قرآن شود، آن خانه برای اهل آسمان می‌درخشد همانگونه که ستارگان آسمان برای اهل زمین می‌درخشند.

امروزه به رغم اینکه از منازل کاه گلی و خشتی خبری نیست و مسکن و خانه، با شتاب بیشتری در حال قد کشیدن هستند، همچنین با وجود اینکه میزان درآمدهای افراد رشد قابل توجهی نموده است، و نیز نعمت‌های الهی به طور چشمگیری در میان مردم افزایش پیدا کرده است، اما با همه اینها کمتر کسی را می‌بینیم که در چنین خانه‌هایی با قرآن انس داشته و خانه‌اش را باین نور معنوی روشن سازد.

۱-۲- کمبود همراهی قرآنی در خانواده‌ها:

اعضای خانواده اعم از زن و شوهر یا فرزندان باید برای رسیدن همدیگر به حقیقت صحیح توحیدی و کمال‌نهایی‌ی‌یاور همدیگر باشند؛ همانگونه که در ماجرای توبه حضرت آدم و حوا مشاهده می‌گردد؛ زمانی که آنها بیان داشتند: «قالا ربنا ظلمنا انفسنا و ان لم تغفر لنا و ترحمنا

^۱ - اصول کافی، ج ۲، ص ۶۱۰

لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ^۱» پروردگارا! ما بر خویشتن ستم کردیم و اگر ما را نیامرزی و رحمت خود را شامل حال ما نکنی، از زیانکاران خواهیم بود.

دعای آدم و حوا در کنار همدیگر و آگاهی مشترک آنها به اغواگری شیطان نمونه بارز همراهی و همدلی خانواده برای رسیدن به زندگی مطلوب و کمال نهایی هست. واز آنجا که در قرآن نمونه های بسیار زیادی از این همراهی ها را مشاهده می کنیم وقرآن به عنوان راهنمای زندگانی بشر به این همراهی ها تاکید فراوان کرده است، اما متأسفانه امروزه شاهد آنیم که بر خی از خانواده ها این همراهی را بخصوص در یاد گیری و عمل به کتاب زندگی وبزرگترین منبع وصول به معنویت وسعدت اخروی ندارند.

۱-۳-کم توجهی به تربیت قرآنی:

مهمترین و حساس ترین وظیفه خانواده، پرورش و تربیت فرزند است. پیامبر به این مسئولیت اهمیت زیادی می داده است. در برنامه های تربیتی پیامبر برای تربیت اسلامی فرزندان دستورهایی آمده است که مراحل پیش و پس از تولد را در بر می گیرد.

قرآن کریم بزرگترین کتاب هدایت و تربیت در تمام جنبه های فردی، بینشی گرایشی و اخلاقی می باشد وباینکه تربیت قرآنی برجسته ترین نوع تربیت که مورد سفارش خداوند واهل بیت عصمت وطهارت می باشد اما برخی از خانواده ها از تربیت زیر سایه این کتاب مقدس غافلند و گاه تربیتی غیر قرآنی برمی گزینند که سرانجامی جز پشیمانی ندارد.

---

^۱-اعراف(۷)۲۳

۱-۴- نگرش نادرست به قرآن

۱-۴-۱- محدود نگری

قرآن کریم به عنوان آخرین کتاب آسمانی و هدایت‌گر بشر، از جامعیت لازم برخوردار است و معارف و آموزه‌های دستوری‌اش جاودانه و منطبق بر همه زمان‌ها و مکان‌ها می‌باشد.

امام باقر (علیه السلام) می‌فرماید:

اگر اینگونه باشد که وقتی آیه‌ای درباره قومی نازل شد پس از مرگ آن قوم، آیه نیز بمیرد چیزی از آن باقی نمی‌ماند ولی قرآن کریم تا آسمان و زمین هست جاری است.^۱

امام خمینی (رحمه الله علیه) نیز قرآن را کتاب همه اعصار و نسخه نامحدود تربیت بشر می‌داند و می‌فرماید:

آن‌که قانون اسلام را آورده است خداست. خداست که محیط بر همه چیزهاست، بر همه اعصار است. قرآن است که کتاب همه اعصار است. دستورات رسول الله است که برای همه اعصار است.^۲

قرآن کریم در عین این‌که در یک دوره تاریخی، با توجه به امور و مسائل آن نازل شده، به حکم این‌که کتابی جاوید و جهانی است، هرگز مقصود و معارف آیاتش به شرایط ویژه آن زمان محصور منحصر نمی‌گردد. اما متأسفانه دیدهای محدودنگری و بی‌توجه به جامعیت، جاودانگی و باطن عمیق قرآن کریم موجب شده است، آیات قرآن در فضایی کوچک محصور شوند و چشم انداز دیگر نیابند و در صحنه‌های وسیع و امور اجتماعی سیاسی و اقتصادی گسترش و کاربرد پیدا نکنند.^۳

۱- کتاب مهجورین قرآن، ص ۷۲، برگرفته از تفسیر فرات الکوفی، ص ۱۳۸-۱۳۹.

۲- امام خمینی ره، صحیفه امام، موسسه تنظیم و نشر آثار امام، تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۹، ج ۸، ص ۱۷۱.

۳- مهجوریت قرآن، ص ۷۴.

بی‌شک قرآن گنجی است که تمام نمی‌شود، شمع است که به خاموشی نمی‌گراید و دریایی است که ژرفایش دست یافتنی نمی‌باشد، بلکه محدودنگری و تنگ نظری ماست که نمی‌توانیم همگام با تحولات زندگی پاسخ نیازهای خود را در آن پیدا کنیم. برای مثال تفسیر آیه «یا اهل الکتاب لم تلبسون الحق بالباطل و تکتُمون الحق و انتم تعلمون»^۱

ما فقط آن را آیه‌ای می‌بینیم که درباره آنچه اهل کتاب کتمان کردند، نازل شده است. در حالی که آیه، دو روش خبر رسانی استکبار جدید و قدیم را مشخص می‌کند.

۱- شیوه اطلاع رسانی گمراه کننده (وارونه سازی خبرها): «لم تلبسوا الحق بالباطل» چرا حق را به باطل می‌آمیزید.

۲- شیوه کتمان و سانسور خبری: «تکتُمون الحق و انتم تعلمون» حقیقت را می‌پوشانید در حالی که می‌دانید.^۲

آری این محدود نگری عده‌ای باعث مهجور ماندن این بزرگ کتاب آسمانی شده، بنابراین جهان امروز نیازمند نگرش باز به قرآن در همه ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فلسفی، تاریخی، و روان شناسی و ... است. باید با قرآن همراه باشیم تا آن را در متن واقعیت بیاوریم و مشکلات خود را به آن عرضه نماییم. بنابراین، حرکت و تلاش از واقعیت به سوی قرآن راه می‌یابد و از قرآن به عالم واقع جریان پیدا می‌کند.

۱-۴-۲- اکتفا به برخی از ابعاد قرآن

اکتفا به برخی از ابعاد قرآن را می‌توان از دیگر حجاب‌های میان انسان و قرآن دانست. اگر انسان سلوک علمی و عملی خود را برای پیوند با قرآن خوشایند بیندارد، این حالت، حجاب و

۱- آل عمران (۳)، آیه ۷۱.

۲- مجله پاسدار اسلام، مقاله مهجوریت قرآن اسباب و نشانه‌های مالک موسوی، ش ۲۷۱ تیر ۱۳۸۳، ص ۱۸.

بازدارنده بزرگی است که وی را از فیض پردامنه قرآن محروم می‌کند. برای مثال، ممکن است کسی که تجوید می‌داند، همان علم جزئی و رابطه ظاهری با قرآن در نظرش بزرگ جلوه کند و آن را بالاترین پایه پیوند با قرآن بپندارد. یا قرآن پژوهانی که به طور معمول، وجوه قرائت‌ها، آرای گوناگون لغت‌شناسان، نزول آیات و تاریخ قرآن را مطالعه می‌کنند، تصور کنند که اشتغال به همین گزاره‌ها بالاترین بستگی و پیوند در قرآن است. فقه پژوهان و دیگر عالمان نیز ممکن است همان استدلال به پاره‌ای آیات در قالب اصطلاحات لفظی را وضع خوشایند بدانند و به آن خرسند باشند. در صورتی که این گونه پیوندها نه تنها کافی و تمام نیست، بلکه برای بهره‌مندی‌های معنوی و خودسازی باطنی، در پرتو دستورالعمل‌های قرآن، حجاب و بازدارنده است.^۱

امام خمینی در رابطه با این حجاب میان انسان و قرآن می‌فرماید: این از شاهکارهای مهم شیطان است که همیشه کمالات موهومه را بر انسان جلوه دهد و انسان را به آنچه که دارد راضی و قانع کند و ماوراء آنچه پیش او است هر چیز را از چشم او ساقط کند. مثلاً اهل تجوید را به همان علم جزئی قانع کند و آن را در نظر آن‌ها جلوه‌های فراوانی دهد و دیگر علوم را از نظر آن‌ها بیفکند و حمله قرآن را پیش آن‌ها به خود آن‌ها تطبیق کند و آن‌ها را از فهم کتاب نورانی الهی و استفاده از آن محروم نماید. و اصحاب ادبیت را به همان صورت بی‌مغز راضی کند و تمام شئون قرآن را در همان که پیش آنها است نمایش دهد و اهل تفاسیر به طور معمول را سرگرم کند به وجوه قرائت و آراء مختلفه ارباب لغت و وقت نزول و شأن نزول و مدنی و مکی بودن و تعداد آیات و حروف و امثال این امور، و اهل علوم را نیز قانع کند فقط به دانستن فنون دلالات و وجوه احتیاجات و امثال آن. حتی فیلسوف و حکیم و عارف اسلامی را محسوس کند در حجاب غلیظ اصطلاحات و مفاهیم و امثال آن. شخص مستفید باید تمام این حجب را خرق کند و از ماوراء این حجب به قرآن نظر کند و در هیچ یک این حجاب‌ها توقف نکند که از قافله الی الله بازمانده و از

۱- مهجوریت قرآن، ص ۷۱.

دعوت‌های شیرین الهی محروم می‌شود. از خود قرآن شریف دستور عدم وقوف و قانع نشدن به یک حد معین استفاده شود. در قصص قرآنی اشارات به این معنی بسیار است. حضرت موسی کلیم با مقام بزرگ نبوت قناعت به آن نکرد و به مقام شامخ علم خود وقوف نفرمود. به مجرد آن که شخص کاملی را مثل حضرت ملاقات کرد با آن تواضع و خضوع گفت: «هَلْ أَتَّبِعُكَ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا»^۱ و ملازم خدمت او شد تا علومی که باید استفاده کند فراگرفت. حضرت ابراهیم (علیه السلام) به مقام بزرگ ایمان و علم خاص به انبیاء علیهم السلام قناعت نکرد، عرض کرد «رَبِّ ارْنِي

کیف تُحِبِّي الْمَوْتِي»^۲

از ایمان قلبی خواست ترقی کند به مقام اطمینان شهودی.

بالاتر آن که خدای تبارک و تعالی به جناب ختمی مرتبت - اعرف خلق الله علی الاطلاق - دستور می‌دهد که به کریمه شریفه «و قُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا»^۳ این دستورات کتاب الهی، این نقل قصه‌های انبیاء برای آن است که ما از آنها تنبیه حاصل کنیم و از خواب غفلت برانگیخته شویم.^۴

۱-۴-۳- نا آشنایی با نقش قرآن در زندگی

هر اندازه انسان به عظمت و منزلت قرآن و نقش آن در زندگی خویش جاهل باشد، به همین میزان شوق و ذوق او در اطاعت از آن کمتر خواهد شد.

وقتی انسان نداند این کتاب چه فواید و برکاتی برای وی دارد، رغبتی به پیروی از آن ندارد و به آن بی‌اعتنایی می‌کند که این، هم قرآن منزوی و هم انسان و جامعه را از فرامین سازنده و نور هدایتش محروم می‌کند.

۱- سوره کهف (۱۸)، آیه ۶۶.

۲- سوره بقره (۲)، آیه ۲۶۰.

۳- سوره طه (۲۰)، آیه ۱۱۴.

۴- امام خمینی، آداب الصلوه، موسسه نشر آثار امام، تهران، چاپ دوازدهم، ۱۳۸۴ش، ص ۱۹۵-۱۹۶.

متاسفانه برخی با نگرش تک بعدی به قرآن گمان می‌کنند قرآن مجموعه‌ای از احکام فردی و توصیه‌های اخلاقی است که پیروانش را به توصیه‌های اخلاقی، عبادی و فردی دعوت کرده است. غافل از آن که قرآن در زمینه‌های گوناگون اجتماعی و زندگی دستورات عمل‌های لازم را به پیروان خود ارائه کرده است.

حضرت امیرالمؤمنان، علی (علیه السلام)، آن‌گاه که آثار بعثت پیامبر را برمی‌شمارد، بیشتر پیامدهای اجتماعی و زندگی ساز اسلام و قرآن را گوشزد می‌فرماید و در مقایسه زندگی انسان‌ها پیش از بعثت و پس از آن، بیشتر به تفاوت‌های زندگی در این دو دوره توجه می‌کند. حتی بلافاصله پس از آن که خاطرنشان کردن ارمغان توحیدی قرآن و اسلام، بی‌درنگ از مواهب و داده‌های اجتماعی اسلام سخن می‌گوید. آن حضرت می‌فرماید:

سپس خداوند سبحان حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) را هنگام مبعوث فرمود که دنیا به مراحل پایانی رسیده، نشانه‌های آخرت نزدیک و رونق آن به تاریکی گراییده و اهل خود را به پا داشته، جای آن ناهموار، آماده نیستی و نابودی، زمانش در شرف پایان و نشانه‌های نابودی آن آشکار موجودات در آستانه مرگ، حلقه‌های زندگی آن شکسته و اسباب حیات در هم ریخته، پرچم‌های دنیا پوسیده و پرده‌هایش دریده و عمرها به کوتاهی رسیده بود، در این هنگام خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را مایه سربلندی مسلمانان و عزت و شرافت یارانش قرار داد.^۱

در سخنی دیگر که گویاترین گزارش از اوضاع زندگی عرب جاهلی است این گونه می‌فرماید: خداوندا! پیامبر اسلام، حضرت محمد صلی الله علیه و آله و سلم را هشدار دهنده جهانیان، مبعوث فرمود تا امین و پاسدار وحی الهی باشد آن‌گاه که شما ملت عرب، بدترین دین را داشته و در بدترین خانه زندگی می‌کردید، میان غارها، سنگ‌های خشن و مارهای سمی خطرناک، فاقد شنوایی به سر می‌بردید، آب‌های آلوده می‌نوشیدید و غذاهای ناگوار می‌خوردید، خون یکدیگر را به

۱- نهج البلاغه، خطبه ۱۹۸.

ناحق می‌ریختید و پیوند خویشاوندی را می‌بریدید، بت‌ها میان شما پرستش می‌شد و مفسد و گناهان، شما را فراگرفته بود.^۱

حضرت در این گزارش کوتاه از زندگی مردم پیش از نزول وحی بر پیامبر اسلام، به شاخص‌های اعتقادی، اجتماعی، امنیتی، بهداشتی مسکن و مقررات روزانه زندگی مردم با عباراتی بلیغ و رسا اشاره می‌کند که حاکی است اسلام و قرآن، همزمان با تصحیح اعتقادات مردم، سخت به اصلاح شرایط معیشتی و زندگی انسان‌ها اهتمام نموده‌اند و آثار و برکات خود را تا همه زوایای زندگی انسان معتقد گسترانده‌اند.

۱-۵- مهجوریت اهل بیت

قرآن کتاب خدا و امام، حجت خدا و مفسر کتاب او است. قرآن و امام دو روی سکه هدایت و نجات هستند. قرآن، امام صامت و امام، قرآن ناطق است. چنان که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در حدیث مشهور ثقلین بر همین امر تاکید کرده و دو نهاد یگانه و امام و قرآن را به عنوان میراث هدایت و شاخص خط نجات و سعادت در میان امت باقی گذاشته و سفارش اکید فرموده است تا مردم از این دو (با هم) پیروی نمایند.^۲

پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرماید:

«انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و اهل بیتی (عترتی) ما إن تمسکتم بهما لن تضلوا بعدی و

أنهما لن یفترقا حتی یردا علیّ الحوض»^۳

۱- همان، خطبه ۲۶.

۲- مهجوریت قرآن از منظر امام خمینی (رحمه الله علیه)، ص ۸۰، برگرفته از کتاب خورشید مغرب، ص ۲۱۹.

۳- بحار الانوار، ج ۲، ص ۳۹۳-۳۹۶.

من دو چیز گرانبها و سنگین برای شما به یادگار گذاشته‌ام؛ کتاب خدا و عترت و اهل بیت خودم. دو چیزی که اگر به آن‌ها تمسک جویند، هرگز گمراه نخواهید شد. این دو از یکدیگر جدا نمی‌گردند تا آن‌که (در قیامت) بر سر حوض کوثر بر من وارد شوند.

شیخ طوسی در تفسیر تبیان، پس از نقل این حدیث، چنین می‌نویسد: این حدیث می‌فهماند که اهل بیت و قرآن لازم و ملزوم یکدیگرند و هر کدام متمم دیگری است.^۱

پس نباید قرآن را از اهل بیت و اهل بیت را از قرآن جدا کرد. چنان که پیامبر فرموده است: لن یفترقا و با تعبیر «لن» افتراق قرآن از اهل بیت را نفی ابدی کرده و تاکید فرموده است که آن‌ها تا روز قیامت که به نزد من می‌آیند، نباید از هم جدا شوند. اما متأسفانه علی‌رغم تأکیدهای رسول گرامی اسلام و اعلام جدایی ناپذیری این دو از یکدیگر، پس از رحلت پیامبر گرامی اسلام، دشمنان تلاش کردند تا اهل بیت (علیهم السلام) را مهجور کنند. اعراض از اهل بیت که مفسران حقیقی قرآن بشمار می‌روند، بزرگترین شکاف را میان مسلمانان بوجود آورد و دوری از دستورهای قرآن و متروک شدن بسیاری از معارف قرآن را به همراه داشت.

ائمه اطهار به عنوان قرآن ناطق و تبیین کننده احکام و معارف کتاب خدا رابطه جدایی ناپذیری با قرآن دارند. از این رو مهجوریت اهل بیت به یقین به مهجوریت قرآن می‌انجامد.

۱-۶- گسترش گناه

از جمله حجاب‌های میان انسان و قرآن که از مهمترین زمینه‌های مهجوریت قرآن نیز بشمار می‌رود گسترش گناه در جامعه است.

گناه در زبان فارسی به بزه، جرم، خطا، نافرمانی و مانند آن و در زبان عربی به (اثم، ذنب و معصیت) تعبیر شده است. معنایی که از مجموع آن‌ها برمی‌آید، همان نافرمانی از قانون و انجام عملی خلاف آن است. بنابر نظر عده‌ای، گناه، هر کاری را شامل می‌شود که انجام آن ناروا باشد.^۱

۱- مهجوریت قرآن از منظر امام (رحمه الله علیه)، ص ۸۳، برگرفته از التبیان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۴.

در اصطلاح دینی، این واژه به معنای معصیت و نافرمانی حق است. اگر چه اندیشمندان علوم انسانی، جرم و گناه را مخالفت با قانون تفسیر کرده‌اند و در تعریف جرم گفته‌اند:

جرم، عملی می‌باشد که قانون آن را منع کرده، به عبارت دیگر، سرپیچی از هنجارهایی است که وارد قانون شده‌اند و از جانب قدرت و اختیارات دولت پشتیبانی می‌گردند و مجازات‌های رسمی از طریق این اختیارات اعمال می‌شود.^۲

گروه دیگر گفته‌اند که جرم پدیده‌ای اجتماعی و جهانی است که تحت عناوینی چون سرپیچی، سرکشی، رفتار انحرافی و ناپسند با خلقت بشر آغاز شده است.^۳

پیرامون این موضوع در قرآن کریم نیز آیاتی وجود دارد مانند این آیه شریفه که خداوند پس از بیان یک سلسله احکام و دستورات اسلامی می‌فرماید: «تلك حدود الله وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ وَ مَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَ لَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ»^۴

این‌ها احکام الهی است و هر کس از خدا و پیامبر او اطاعت کند وی را به باغهایی در آورد که از زیر درختان آن نهرها روان است. در آن جاودانه‌اند و این همان کامیابی بزرگ است و هر کس از خدا و پیامبر او نافرمانی کند و از حدود مقررات او تجاوز نماید، وی را در آتشی در آورد که همواره در آن خواهد بود و برای او عذابی خفت آور است.

۱- زین العابدین دست داده، دریچه‌ای به آسمان: راه‌های پیشگیری از گناه، مجتمع فرهنگی هنری شهید عبدالرضا مصلی نژاد، جهرم، ۱۳۷۷، ص ۹.

۲- تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن، معاونت پژوهش گروه روانشناسی موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، مرکز نشر موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمین (رحمه الله علیه)، قم، ۱۳۸۶، ج ۲، ص ۷۷.

۳- جامعه شناسی انحرافات، داور شیخاوندی، گناباد، ۱۳۷۳، ص ۶۵.

۴- سوره نساء(۴)، آیه ۱۳ و ۱۴.

بنابراین گناه یعنی نافرمانی و سرپیچی از قانون - چه طبیعی و اجتماعی باشد و چه الهی و دینی- و تخلفی که در دنیا و روز جزا عقوبت و کیفر را در پی دارد.

تعبیرات قرآنی گناه هم عبارتند از: ۱- ذنب ۲- معصیت ۳- اثم ۴- سیئه ۵- جرم ۶- حرام ۷- خطیئه ۸- فسق ۹- فساد ۱۰- فجور ۱۱- منکر ۱۲- خبط ۱۳- فاحشه ۱۴- شر ۱۵- لَمَمَ ۱۶- وزو ثقل ۱۷- حَنَث .

هر کدام از این واژه‌های هفده گانه بیانگر بخشی از آثار شوم گناه و حاکی از گوناگونی گناه می‌باشند و با پیامی مخصوص و هشدار و ویژه انسان‌ها را از ارتکاب گناه بر حذر می‌دارند.^۱ در متون دینی برای گناه، به جز کیفر اخروی، آثار و پیامدهای زیانبار دنیوی بسیاری برشمرده شده است. از جمله آن که گناه سبب می‌شود انسان از فهم قرآن و استفاده از معارف وحی محروم ماند و نتواند از تلاوت آیات به حقایق آن‌ها برسد. زیرا در نتیجه آن آمادگی قلب برای درک راستی‌ها و درستی‌ها از میان می‌رود و انسان به دستورات مذهبی و دینی بی‌علاقه می‌شود.^۲ در حقیقت گناه، بیماری مهلکی است که انسان را از پا در می‌آورد و روح ایمان، طاعت و بندگی را از او سلب می‌کند تا جایی که سر از تکذیب و استهزای آیات الهی در می‌آورد. آری گناه و بی بندوباری موجب بی‌علاقگی انسان نسبت به دستورات مذهبی و دینی است.

۱-۷- فرهنگ و آداب و رسوم

فرهنگ نادرست و آداب و رسوم غلط را می‌توان یکی دیگر از عوامل مهجوریت قرآن به شمار آورد. در فرهنگی که مردم بیشتر برای استخاره، تبرک و آمرزش مردگان به قرآن توجه می‌کنند، قرآن میان مردم حضور دارد و محبوب است امام مهجور. مردم قرآن را تلاوت می‌کنند و تا اندازه‌ای با آن آشنا هستند، اما به جای راهنما جویی برای عمل، بیشتر آن را برای ثواب و اموات

۱- محسن قرائتی، گناه شناسی، آفتاب، تهران ۱۳۶۹، ص ۲۱-۲۲.

۲- همان، ص ۲۹۲.

تلاوت می‌کنند. در چنین فرهنگی، تلاوت قرآن بیشتر یاد آورد مرگ است، حال آن‌که قرآن کتاب زندگی و قانون و عمل و هدایت می‌باشد که بسیاری از آیاتش با جملاتی چون «یا ایها الناس» و «یا ایها الذین آمنوا» در خطاب به زنده‌ها آغاز شده است.

این نحوه برخورد ما مسلمانان با کتاب آسمانی خویش، شگفتی غربی‌ها را هم برانگیخته است.

گویند یکی از غیر مسلمان‌ها که آدمی متفکر و باهوش و اندیشمند بود، روزی گذرش به قبرستان مسلمان‌ها می‌افتد و ملاحظه می‌کند که یک نفر بالای سر قبری نشسته کتابی در دست دارد و کلمات و جملاتی می‌خواند. مرد روبه مترجمش نمود و گفت: این کتاب که در دست این مرد است چه کتابی است؟ مترجم پاسخ داد، قرآن کتاب آسمانی مسلمانان است. مرد غیر مسلمان به مترجم گفت: این جملات و کلمات که این مرد می‌خواند چه می‌گویند؟ مترجم گفت این آیه‌ای از قرآن است که می‌گوید: «انما الخمرُ والمیسرُ...» مرد غیر مسلمان می‌گوید: مگر مرده در قبر شراب می‌نوشد و یا قمار بازی می‌کند که این آیه را بر او می‌خوانند. حیف که مسلمانان این کتاب پر از حکمت و درس را به خوبی نشناخته‌اند، اگر مسلمانان به آیات و دستورات این کتاب آسمانی عمیقاً می‌اندیشیدند و توجه می‌نمودند و به آن عمل می‌کردند هیچ گاه فقر و ذلت و خواری و خفت و نکبت دامنگیرشان نمی‌شد.^۱

آیت الله طالقانی، در مقدمه تفسیر پرتوی از قرآن، می‌نویسد: این کتاب هدایت که باید چون نیم قرن اول اسلام بر همه شئون نفسانی و اخلاقی و قضاوت و حکومت حاکم باشد یکسری از زندگی برکنار شده، در هیچ شانی دخالت ندارد. دنیای اسلام که روزی با رهبری این کتاب پیشرو و رهبر بود، امروز دنباله رو شده. کتابی که سند دین و حاکم بر همه امور بوده، حال مانند آثار

۱- عوامل مہجوریت قرآن (مقاله علی اکبر مومنی).

عتیقه و کتاب ورد تنها جنبه تقدیس و تبرک یافته، از مرز زندگی برکنار شده و در مرز جهان اموات و تشریفات و آمرزش قرار گرفته و آهنگ اعلام مرگ شده است. دنیای خود باخته اختراع و صنعت و دنیای ورشکست شده مسلمان به آن توجه ندارند و باور نمی‌کنند که قرآن محلی در حیات دارد و به صراحت و زبان حال، هر دو می‌گویند با پیشرفت دانش‌ها و اختراعات حیرت‌انگیز و سیاره‌های کیهان‌خیز چه نیازی به آیین الهی و قرآن است؟ با آن‌که این‌ها همه در پرتو هدایت رسانی می‌توانند رستگاری آورند و سعادت بخشند.^۱

آری، تا زمانی که در کشورهای اسلامی، قرآن تنها یک کتاب تشریفاتی است که تنها صورت قاریانش از دستگاه‌های فرستنده پخش می‌شود، الفاظش میان کاشی کاری‌های مساجد (به عنوان هنر معماری، نقش می‌بندد و برای افتتاح خانه نو و یا حفظ مسافر و شفای بیماران و حداکثر برای ثواب تلاوت می‌شود، مسلمانان هرگز مجد و سیادت گذشته خود را باز نخواهند یافت و مقهور و مجذوب غرب و فرهنگ بیگانگان خواهند بود.

آری امروز هم پیامبر فریاد می‌زند؛ خدایا! قوم من، قرآن را مهجور کردند. مهجور از نظر مغز و محتوا، متروک از نظر اندیشه و تفکر و برنامه‌های سازنده‌اش!

۲- آموزش و پرورش:

بی تردید آموزش و پرورش نقش عظیم و اساسی در ایجاد شناخت‌ها، باورها و گرایش‌های افراد جامعه دارد. چه بسیار افراد، با تعلیم علوم در محیط آموزشی، نگرشی بر خلاف محیط خانوادگی خود می‌یابند که این امر، گویای تاثیر مواد درسی و معلمان بر دانش آموزان است. اگر در نظام آموزشی ما، از دبستان گرفته تا دانشگاه، به قرآن بیش از بعضی دروس مثل زبان، ریاضی و... بهاداده می‌شد قرآن مورد مهجوریت واقع نمی‌شد.

۱- محمود طالقانی، پرتوی از قرآن، شرکت سهامی انتشار، تهران، ۱۳۵۸، ج ۱، مقدمه

امروزه قرآن از اولین قدم های آموزش یعنی همان دوران ابتدایی مورد مهجوریت واقع شده است. آموزگاران بیشتر به آموزش کتاب فارسی، بخوانیم و بنویسیم و ریاضی می پردازند و از مهارت یاد دادن و خواندن قرآن کریم غافلند و یاروشی که برای یادگیری قرآن در نظر میگیرند عمدتاً مبتنی بر روش شنیداری است که در این روش، مهارت درست دیدن جای خود را به شنیدن میدهد. که در نتیجه فردهمواره در خواندن قرآن، توسط چشم دچار مشکل می شود و با مشکل عمده در روانخوانی مواجه می شود.

از دیگر عوامل مهجوریت قرآن در سطوح بالاتر آموزشی می توان به وجود قرآن های رایج که دارای اعراب زائد فراوانی هستند بیان کرد. در هر صفحه دو بیست حرکت و علامت، یعنی علائمی که صرفاً برای خوشنویسی و زیبایی خط مصحف شریف نوشته می شوند و جنبه سلیقه ای دارند. بودن این علائم، نه تنها ضرورتی ندارد بلکه باعث بوجود آمدن مشکلات فراوان در صحیح خواندن قرآن می شوند. به عنوان مثال، دانش آموزان این علائم را در کلمه (نوحیها) می بینند، اما به دلیل عدم اطلاع از علت وجود این علائم، پیوسته دچار اغلاط متعددی شوند، و از آنجا که مخاطب، قداست خاصی برای قرآن قائل است، هرگز اجازه طرح این فکر را که امکان اشکال در نوشته های قرآن وجود دارد را نمی دهد. بنابراین خود را مقصر و ناتوان می یابد. این فکر رفته رفته قوت گرفته و سرکوبی در یادگیری و در نهایت به قطع ارتباط فرد به خواندن مداوم قرآن می انجامد.^۱

از دیگر علل عمده مهجوریت قرآن در نظام آموزش و پرورش، کمبود وسایل و ابزارهای مورد نیاز آموزش قرآن، از قبیل، کتاب درسی، لوحه آموزشی، نوار یاسی دی درسی، کتاب راهنمای معلم، ضبط صوت و... می باشد. فراهم نبودن یا معیوب بودن این وسایل باعث بوجود آمدن تدریجی اختلال در آموزش می شود.

---

^۱ - سایت تبیان

تک تک این عوامل و بسیاری از عوامل دیگر باعث گشته که آموزش و پرورش به عنوان یکی از اولین نهادها، عامل مہجوریت بحساب آید.

۳- حوزه های علمیه:

حوزه های علمیه به عنوان اصلی ترین متولیان دینی و وظیفه خطیر گسترش معارف اسلامی را در جامعه بر عهده دارند. شکی نیست که این نهاد علمی زمانی می تواند در انجام وظایف خود موفق باشد که به شایسته ترین شکل ممکن از قرآن و عترت که مورد سفارش نبی مکرم اسلام بود بهره مند شود. امامت اسفانه در عصر حاضر، فعالیت های قرآنی، چنانکه باید در برنامه های آموزشی حوزه های علمیه نیافته است.

متاسفانه امروزه در حوزه های علمیه، به مباحث قرائت، حفظ، تفسیر که از ابعاد مهم مہجوریت قرآن است توجه چندانی نشده است.

نپرداختن به حفظ قرآن در حوزه ها، واقعا نقیصه بشمار می آید. در بعضی از حوزه های اهل سنت از بدو ورود طلاب، حفظ قرآن جزء شرایط پذیرش می باشد و در حوزه هایی که حفظ قرآن شرط نباشد لاقلاً به حفظ آن تشویق می شوند. غالباً علمای اهل سنت با قرآن انس بیشتری دارند و این در حالی است که در حوزه های اهل تشیع طلبه هایی هستند که باینکه فارغ التحصیل شده یا چند سالی، هست که دروس حوزه را می خوانند، باین حال به قرائت رایج قرآن که عده ای غیر حوزوی دارند، تسلط ندارند. یعنی هنوز در تلاوتشان اشکال وجود دارد چه رسد با قرائت و حفظ. علت این امر را میتوان در عدم آموزش اساسی قرائت قرآن در حوزه ها دانست. در گذشته یعنی قبل از انقلاب، قرآن خوانی در مکتب خانه ها تأمین می شد و هر کس وارد میدان علم و حوزه میشد، قرآن را فرا گرفته بود، امامت اسفانه، بعد از اینکه مکتب خانه ها، جای خود را به مدارس جدید دادند، این مسئولیت انتقال پیدا نکرد و خلاء آن همچنان باقی است. در حال حاضر اگر کسی، مقداری شانس داشته

باشد و پدر و مادری مانوس به قرآن داشته باشد، دوره های قرآن رایاد میگیرد، در غیر این صورت، اگر این موقعیت رانداشته باشد و وارد حوزه شود، حوزه به او قرآن نخواهد داد و ظواهر و متن و آموزش های ابتدایی قرآن را فرآن خواهد گرفت. هر چند که معارف فقهی رامی خواند، بالاخره فقه قرآن و محصول قرآن است. امامتن قرآن و خواندن آن در برنامه نیست.^۱

آقای قرائتی معلم قرآن در رابطه با غفلت و کم توجهی حوزه های علمیه به قرآن میگویند:

اولا: به آیات و احکام فقهی بیشتر توجه شده و قهرا خود قرآن از دست مرفته است، مثل کسی که، قبل از غذا، مشغول خوردن چیزهای دیگر می شود و موقعی که سفره را پهن می کنند، به غذای اصلی میل ندارد.

ثانیا: تشویقی روی قرآن صورت نمی گیرد. یعنی در حال حاضر شهریه های حوزه بر اساس درس های مقدماتی، کفایه و خارج است. حوزه برای تدبیر و تفسیر در قرآن، تشویق ندارد.

آری بنا بر گفته ایشان در سهای حوزه را باید جدی خواند، امانه به قیمتی که انسان شش دفعه کفایه بخواند و یک دوره نهج البلاغه و تفسیر نخواند. ایشان در ادامه مطالبشان میگویند، من نمی گویم تفسیر در حوزه ها کار نشده و نمی شود. روی قرآن در حوزه ها کار شده است اما فرآن در راس نیست. آری اگر حوزه ها به پرورش مبلغان و مفسران همت نگمارد و اگر در حوزه ها، به مباحث حفظ و قرائت و تفسیر توجه نشود و اگر تفسیر به عنوان درس اصلی در نظر گرفته نشود و اگر به زبان عربی به عنوان زبان قرآن توجه نشود، قرآن در این مکان مقدس مهجور می شود.

۴- دانشگاه ها:

از دیگر مراکز تولید فرهنگ اسلامی و انسانی برای جوانان دانشگاه ها هستند. در اصل دو وظیفه اصلی بر عهده دانشگاهها می باشد که یکی فرهنگ و نیروی علمی کشور را عمق بخشد و دیگری ایمان واقعی را در جوانان رسوخ دهد. یک دانشگاه مطلوب و اسلامی، مرکزی است که در آن متخصصین

^۱ برگرفته از تعلیم و تربیت مقام معظم رهبری

مسلمان و متعهد پرورش می یابند و این امر جز به اسلامی بودن و قرآنی بودن اساس، روش و سیستم در دانشگاه ها ممکن نیست. امام خمینی رحمه الله علیه میفرماید (ای حوزه های علمیه و دانشگاه ها اهل تحقیق به پاخیزید و قرآن کریم را از شر جاهلان متنسک و عالمان متهتک که روزی علم و عمد به قرآن و اسلام تاخته و می تازند، نجات دهید. و اینجانب از روی جد، نه تعاریف معمولی، می گویم: از عمر به باد رفته خود در راه اشتباه و جهالت، تاسف دارم. و شما ای فرزندان برومند اسلام، حوزه ها و دانشگاه ها را از توجه به شئون قرآن و ابعاد بسیار مختلف آن بیدار کنید. تدریس قرآن، در هر رشته ای از آن مدنظر و مقصد اعلائی خود قرار دهید. مبدا خدای ناخواسته در آخر عمر که ضعف و پیری بر شما هجوم کرد، از کرده ها پشیمان شوید و تاسف برایام جوانی بخورید، همچون این نویسنده

۱)

متاسفانه امروزه شاهد آن هستیم که مردم بویژه دانشجویان به علم بشری که هر روز در حال تحول است اعتماد می کنند. اما به قرآن، که شک و تردید در آن نیست، به همان میزان که به علم بشری به یقین رسیده و علاقه مند به فراگیری آن هستند، اعتماد ندارند.

امروزه شاهد آنیم که در دانشگاه ها و در بین نسل جوان، از کلام قرآن کمترین استفاده و بهره ها برده می شود. وقتی وارد فضای دانشگاه های شویم هنوز دنبال آموزش، انس با قرآن و فرهنگ سازی هستیم. امروزه اعتقاد به قرآن در بین جوانان از استحکام لازم برخوردار نیست و اگر اعتقادی هم باشد آنقدر ناچیز هست که تبدیل به باور نشده است. و متاسفانه امروزه شاهد آن هستیم که اکثر دانش جویان تنها قرآن را به عنوان، یک کتاب مقدس می شناسند و بس. بیشتر دانشجویان و دانشگاهی ها حتی نمیتوانند قرآن را روخوانی کنند. قرآن در دانشگاه ها به صورت کتاب جنبی و تنها به عنوان واحد درسی تبدیل شده و چنانچه شایسته این کتاب آسمانیست مورد توجه قرار نگرفته است.

۵- رسانه ها و وسایل ارتباط جمعی:

در جهان امروز، صدا و سیما بویژه تلویزیون و وسایل ارتباط جمعی مانند روزنامه، سینما و .... به عنوان یکی از ابزار سمعی و بصری، به صورت مستقیم و غیر مستقیم با روح و جان انسان در ارتباط است و در ساخت فکر و اندیشه افراد جامعه موثر هست. وسایل ارتباط جمعی با انتقال اطلاعات و معلومات جدید و مبادله افکار و عقاید عمومی، در راه پیشرفت فرهنگ و تمدن بشری نقش عظیمی بر عهده گرفته اند. به طوری که بسیاری از دانشمندان، عصر کنونی زندگی انسان را عصر ارتباطات نام گذاشته اند. از ویژگی های وسایل ارتباط جمعی می توان سرعت انتشار، وسعت جهانی حوزه انتشار اطلاعات، فراوانی و گوناگونی محتوای اطلاعات را نام برد که باین ویژگی ها می توان به راحتی فرهنگ قرآنی را فرهنگ سازی کرد. از وظایف اجتماعی این وسایل جمعی می توان وظیفه رساندن خبر و حالات آموزشی بودن آنها، راهنمایی و رهبری جوانان و عموم مردم، حالات تفریحی و تبلیغی داشتن برنامه های آنها را نام برد، که هر کدام از این وظایف اگر از چهارچوب دین و قرآن خارج شود ضررهای جبران ناپذیری به افکار، عقاید جوانان این مرز و بوم می رسانند.

با اینکه رسانه ها نقش اساسی در ارتقاء فرهنگ قرآنی دارند اما امروزه، چنانچه شایسته هست در انجام این امر موفق نبودند و در حد بسیار اندک به آن پرداخته اند که آن هم معایبی دارد و متأسفانه پخش همیشگی و یکنواخت و عدم نوآوری برخی از برنامه های قرآنی باعث ایجاد کسالت در مخاطبین شده است. توجه نکردن به مخاطب، عدم انعطاف این گونه برنامه ها، بینندگان، بویژه کودکان و جوانان رانه تنها به قرآن راغب نمی کند بلکه ناخواسته به جای مانوس کردن باقرآن احساس بیگانگی و بی رغبتی را در آنان پرورش میدهد.

فصل دوم

پیامد مهاجوریت و راهکارهای انس با قرآن

پیامدهای مهجوریت قرآن

از وقتی امت مسلمان کتاب خود را مهجور کردند و به صورت سرودی دینی به خواندنش اکتفا کردند، این کتاب رابطه‌اش را با هستی از دست داد. حال آن‌که کتاب ما کتاب اندیشه و فکر و همراهی با جهان هستی است، زیرا هیچ کتاب آسمانی و یا مقدسی ندیده‌ایم که همانند قرآن کریم عظمت خدا را در هستی و یا عظمت جهان هستی را از آن نظر که خدا خالق آن است ستوده باشد. اما ما از آن چشم پوشیدیم و هرگز با قرآن خوب رفتار نکردیم. این گونه رفتار ما مسلمانان با قرآن آثار و پیامدهایی بسیار داشته که ما به ذکر نمونه‌هایی بسنده می‌کنیم.

۱- مهجوریت اهل بیت و عترت

روایت بسیار مشهوری از پیامبر بزرگوار اسلام (صلوات الله علیه) نقل شده که حاکی از اهمیت بالای قرآن و اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام) در نزد ایشانست. آن حضرت در این روایت، که به روایت ثقلین معروف و مورد اتفاق شیعه و سنی است و حضرت آن را در مواقع حساس و مهم و از جمله در آخرین ساعات عمر مبارکشان فرمودند:

«انی تارک فیکم الثقلین، کتاب الله و عترتی، لن یفترقا حتی یردا علی الحوض، تمسکتم بهما

فلن تضلوا ابدا»^۱

من دو چیز گرانبها در میان شما باقی گذاشتم، کتاب خدا و عترتم را، این دو هرگز از هم جدا نمی‌شوند تا زمانی که کنار حوض کوثر بر من وارد شوند، مادامی که به آن تمسک جویند، هیچگاه گمراه نخواهید شد. یعنی باید علاوه بر گراندگری این دو امر، بر جدا ناپذیری و عدم افتراق بین آن‌ها توجه داشت و این که آیند و تا آن زمانی ثقلین و دو امر بزرگ هستند که با هم باشند و در کنار یکدیگر مورد توجه قرار گیرند، چیزی که متاسفانه در امت بزرگ اسلامی امروزی کمتر به

۱- بحار الانوار، ج ۵، ص ۲۱.

آن توجه شده است، یعنی عده‌ای فقط به قرآن تمسک می‌کنند و عترت را رها نموده‌اند که در واقع به قرآن هم تمسک نکرده‌اند، و بعضی تنها به عترت توجه کرده‌اند و چون توجه به قرآن را وجهه خویش نساختند، در واقع به عترت هم عنایت ندارند، زیرا تمسک به قرآن، بدون عترت و عترت منهای قرآن، خواسته و سفارش شده پیامبر نیست و انسان‌ها را به سر منزل مقصود نمی‌رساند. لذا مسلمان زمانی مسلمان است که هم به قرآن و هم به عترت تمسک کند و به ریسمان هر دو چنگ زند یعنی بر یک دست قرآن را اخذ کند و با دست دیگر دامن عترت را بگیرد و دست نیاز به سوی آن‌ها دراز نماید. چرا که به قول امام خمینی (رحمه الله علیه) مہجوریت ثقل اکبر، مہجوریت ثقل اصغر است. مہجوریت قرآن، مہجوریت اهل بیت (علیہ السلام) و سنت و روش و سیرہ عملی آن‌هاست تا آن‌گاه که این دو مہجور بر رسول خدا در حوض کوثر وارد شوند.^۱

۲- ترویج منکرات

قرآن برنامه‌ی هدایت خداوند است و رسیدن به باطن این برنامه بدون فهم ظاهر و عمل به آن میسر نخواهد شد. قرآن ریسمانی است الهی که از جانب خداوند برای تعالی انسان فرو فرستاده شده است و هر کس به این ریسمان چنگ زند هدایت خواهد شد. در جامعه‌ای که تربیت و اخلاق اسلامی از آموزه‌های قرآن نشئت گیرد و آحاد آن به کسب فضایل و دفع رذایل سوق پیدا کنند، آن جامعه معصون از تحقق گناه و اعمال مجرمانه می‌باشد. اما در جامعه‌ای که قرآن و فهم و درک معانی وحی در آن جایگاهی ندارد و ذکر خدا که مهمترین عامل جلوگیری از انگیزه‌های منکرانه برای انجام اعمال مجرمانه است نباشد جامعه به ورطه نابودی کشیده می‌شود و گناه و منکرات روز به روز افزوده می‌شود. چنانچه امیرمومنان (علیه السلام) با اشاره به مہجوریت قرآن از آینده تأسف بار مسلمانان چنین خبر می‌دهد: همانان پس از من روزگاری بر شما فرا خواهد رسید که چیزی پنهان‌تر از حق و آشکارتر از باطل و فراوان‌تر از دروغ به خدا و پیامبرش نباشد و نزد مردم

۱- صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۳۹۳-۳۹۶.

آن زمان کالایی زیانمندتر از قرآن نیست، اگر آن را درست بخوانند و تفسیر کنند، و متاعی پرسودتر از قرآن یافت نمی‌شود آن گاه که آن را تحریف کنند و معانی دلخواه خود را رواج دهند. در شهرها چیزی ناشناخته‌تر از معروف و شناخته‌تر از منکر نیست.

۳- مجازات الهی

نافرمانی و اعراض از قرآن، فراموشی و غفلت از حقایق و درس‌های آموزنده آن که همگی از مصادیق بارز مہجوریت قرآن به شمار می‌رود، انسان را چنان به بیراهه می‌کشاند که بارهای سنگینی از انواع گناهان و انحرافات فکری و عقیدتی را بر دوش او می‌گذارد. البته ممکن است در این دنیا سنگینی این بار را درک نکند. ولی در روز قیامت سنگینی این گناه را در حالی درک می‌کند که راه فراری جز رسیدن به سزای عمل خویش ندارد. خداوند متعال می‌فرماید:

«فَإِذَا يَأْتِيَنكُمْ مَنِي هَدَايَ فَلَا يَصِلُ وَلَا يَشْقَى * وَمَن أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ، مَعِيشَةً ضَنْكًا و

نَحْشُرُهُ، يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى * قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى و قد كُنْتُ بَصِيرًا * قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا

فَنَسِيَّتَهَا و كَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى»^۱

هر گاه هدایت من به سراغ شما آید، هر کس از هدایت من پیروی کند، نه گمراه می‌شود و نه در رنج خواهد بود! و هر کس از یاد من روی گردان شود، زندگی تنگی خواهد داشت و روز قیامت او را نابینا محسور کنیم! می‌گوید (پروردگارا! چرا نابینا محروم محسورم کردی؟ من که بینا بودم!).

(آن گونه که آیات ما برای تو آمد، و تو آن‌ها را فراموش کردی، امروز نیز تو فراموش خواهی

شد.)

۱- سوره طه (۲۰)، آیات ۱۲۳-۱۲۶.

۴- تسلط بیگانگان

استعمارگران همواره از حرب‌های گوناگون برای مقابله با اسلام و قرآن استفاده کرده‌اند آنان همواره با ترویج جدایی دین از سیاست که همان جدایی قرآن از سیاست است در صدد منزوی کردن و بی‌اثر کردن قرآن در تحولات سیاسی و اجتماعی می‌باشند و تلاش کرده‌اند با حذف قرآن از صحنه زندگی مسلمانان، زمینه تسلط خود را بر جوامع اسلامی فراهم سازند.

دشمنان اسلام بر این ترفند مودیان‌ه اصرار ورزیدند که دخالت در امور سیاسی با زهد و تقدس تناقض دارد و سیاست را نوعی حقه باری معرفی کردند، طوری که به تعبیر امام رحمه الله علیه عالم سیاسی یک توهین به شمار می‌آمد و مخالف‌شان علما و اهل علم بود. گاهی مودیان‌ه و شیطنت‌آمیز به گونه طرفداری از قداست اسلام که اسلام و دیگر ادیان الهی سروکار دارند با معنویات و تهذیب نفوس و تحذیر از مقامات دنیایی و دعوت به ترک دنیا و اشتغال به عبادات و اذکار و ادعیه که انسان را به خدای تعالی نزدیک و از دنیا دور می‌کند، و حکومت و سیاست و سررشته داری برخلاف آن مقصد و مقصود بزرگ و معنوی است چه این‌ها تمام برای تعمیر دنیا است و آن مخالفت مسلک انبیاء عظام است و مع الاسف تبلیغ به وجه دوم در بعض از روحانیان و متدینان بی‌خبر از اسلام تاثیر گذاشته که حتی دخالت در حکومت و سیاست را به مثابه یک گناه و فسق می‌دانند.^۱

در پی تبلیغات وسیع آنان برای جدایی دین از سیاست، بینش و روش مسلمانان دگرگون و منحرف گشته، افکاری پیدا شد که تشکیل حکومت اسلامی پیش از ظهور مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) را محکوم می‌کرد، یا به تصور لزوم خودسازی، مبارزه با ستمگران و جنایتکاران را

۱- صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۴۰۵.

بی‌انجام می‌پنداشت، به حاکمیت جباران تن می‌داد و انحطاط فرهنگی و علمی و عقب ماندگی کشورهای اسلامی را پذیرا می‌شد.^۱

۱- مهجوریت قرآن از منظر امام (رحمه الله علیه)، ص ۱۰۷.

راهکارها

پروردگار عالم که پیامبر عظیم الشان اسلام را خاتم و اشرف پیامبران خود قرار داده به تبع آن، امت اسلامی را اشرف امت‌های دیگر و قرآن را برنامه‌ای برای تعالی مسلمانان نازل فرمود تا با تمسک به آن قله‌های رفیع انسانیت، عزت، سرافزایی و کمال را فتح نمایند و به سعادت‌مندی دنیا و آخرت برسند چرا که قرآن حبل‌المتین ناگسستنی و پویای الهی است که از منشاء عزت و حکمت آویخته شده است و اگر امت اسلامی به این حبل‌المتین الهی تاسی و تمسک کنند و با آن مأنوس و مرتبط شوند و همراه گردند به منازل عالی‌ه رشد و کمال خواهند رسید.

در این فصل به بیان پاره‌ای از راهکارهای انس و تمسک به قرآن می‌پردازیم و متعهد به احیای قرآن کریم در تمام ابعاد و شئون می‌گردیم تا اسم ما جزء مهجور کنندگان قرآن که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) از آنها شکایت می‌کنند نباشیم.

۱- شناخت و برطرف کردن موانع

برای این که بتوانیم انس با قرآن را به طور علمی و ریشه‌ای در میان جوانان و امت اسلامی رواج دهیم و قرآن را از مهجوریت برهانیم در مرحله اول باید موانع دوری از این کتاب آسمانی را بشناسیم و در رفع و برطرف کردن آنها تمام کوشش خود را به کار گیریم.

۱-۱- گناه

از جمله حجاب‌های میان انسان و قرآن، که از مهمترین زمینه‌های مهجوریت و عدم انس با قرآن بشمار می‌رود، آلوده شدن به گناه است.

در متون دینی برای گناه به جز کیفر اخروی آثار و پیامدهای زیانبار بسیاری برشمرده شده است. از جمله آن که گناه سبب می‌شود انسان از فهم قرآن و استفاده از معارف معنوی وحی

محروم بماند و نتواند از تلاوت آیات به حقایق آن‌ها برسد. زیرا با انجام گناه، آمادگی قلب برای درک راستی‌ها و درستی‌ها از میان می‌رود.^۱

امام خمینی (رحمه الله علیه) هم در این باره می‌فرماید:

((یکی دیگر از حجب که مانع از فهم قرآن شریف و استفاده از معارف و مواظب این کتاب آسمانی است، حجاب معاصی و کدورات حاصله از طغیان و سرکشی نسبت به ساحت قدس پروردگار عالمیان است که قلب را حاجب شود از ادراک حقایق.^۲

۱-۲- نشان دادن چهره‌ای ناشایست از دین

از موانع موجود در جامعه که باعث دوری جوانان از قرآن و دین می‌شود، نشان دادن چهره-ای ناشایست از دین در جامعه است. چهره‌ای که گاه از مذهب در جامعه‌ی ما ارائه می‌شود، آن چنان نازیباست که نه تنها موجب جذب افراد بی‌دین نمی‌شود، بلکه حتی بعضی از دینداران را هم از خود طرد می‌کند. در چنین تعریفی دین دو گونه معرفی می‌شود یا چهره‌ای منفعل و خنثی و بی‌تفاوت دارد که گاه هیچ‌گاه در بحران‌های اجتماعی به کمک انسان‌ها نمی‌آید و دینداران افرادی ضعیف و عقده‌ای هستند که دگر قدرت انجام کاری ندارند. کاربرد قرآن در چنین تعریفی از دین تنها خواندن در بعد از مرگ کسی یا کاربردهای ظاهری دیگر است. گونه‌ی دیگر از کاربرد منفی دین ارائه‌ی چهره‌ای خشن از دین است گویی دین تنها برای محدود کردن انسان‌ها آمده است البته این نکته بدیهی است که بدون محدودیت، زندگی در این جهان غیرممکن و محال است، اما همه محدودیت‌ها را به نام دین معرفی کردن، ظلم به دین است. این یک واقعیت است که هر گاه کسی پا را از محدوده شرعی‌اش فراتر بگذارد، دین در مقابل او قد علم می‌کند و در مقابلش می‌ایستد، اما آیا همه‌ی این محدودیت‌ها شرعی است؟ متأسفانه ما در محدودیت‌های عرفی و قانونی و

۱- مجله حوزه، ش ۹۶، ص ۲۲۳.

۲- آداب الصلوات، ص ۲۰۱-۲۰۲.

... نیز از نام دین مایه می‌گذاریم و استفاده نابه جا از دین متاسفانه موجب جدایی آحاد و بالآخر جوانان از دین و قرآن و مانعی در راه ایجاد انس با دین و آموزه‌های دین و قرآن می‌گردد.^۱

۱-۳- دینداران آئینه‌ی تمام‌نمای دین هستند

مانع دیگر این است که دینداران آئینه تمام‌نمای دین نیستند. از آن‌جا که مفاهیم، همیشه با مصادیق معنا پیدا می‌کنند، افراد نیز برای شناخت دین، مصداق‌ها را مورد توجه قرار می‌دهند. تطابق دقیقی با دین دارد. اگر مصداق‌ها یعنی افراد دیندار جذابیت لازم را داشته باشند، دین نیز جذاب می‌شود. اگر افراد قرآنی جذاب باشند؛ انس با قرآن زیاد می‌شود و اگر عیبی در افراد دیندار و قرآنی باشد این عیب هم در دین و هم در قرآن سرایت می‌یابد، زیرا افراد دیندار و قرآنی کسانی هستند که دین و قرآن در آن‌ها بروز کرده است اما مشکلی که وجود دارد آن است که در برخی موارد دینداران و افراد قرآنی هیچ تطابقی با دین ندارد و از آن‌جا که جوانان، دین را از رفتار دینداران می‌فهمند، عدم جذابیت و محبوبیت دینداران را به پای دین می‌گذارند و از دین‌گریزان و افراد غیر مأنوس با قرآن و دین می‌شوند. بعضی از خصوصیات افراد دیندار که مخالفان نص صریح قرآن است را برای روشن شدن مطلب بیان می‌کنیم:

کسانی که خود را قرآنی و دیندار می‌دانند ولی این گونه نیستند؛ خود را از گناه مبرا می‌دانند.^۲ احکام دین را به بازی می‌گیرند.^۳ خانواده و چیزهای دیگر را بیش از عقیده خود دوست دارند.^۴

۱- برگرفته از تحقیق پایانی هر ایجاد انس با قرآن، مرادی.
۲- سوره نساء(۴)، آیه ۴۹. سوره نحل(۱۶)، آیه ۶۳.
۳- سوره انعام (۶)، آیه ۷۰.
۴- سوره هود، آیه ۴۵ و ۴۷.

بخاطر مومن بودن کبر می‌ورزند^۱، منت دینداری خویش را بر دیگران می‌گذارند^۲؛ بر اساس سلیقه به آیات خداوند عمل می‌کنند^۳. دیگران را خارج از دین می‌دانند^۴؛ برای دیندار کردن همه به زور متوسل می‌شوند^۵، دین را که قرار است مایه وحدت باشد، مایه‌ی اختلاف قرار می‌دهند^۶. چه زیباست که دینداران با توجه به قرآن و روایات نقش خطیر دینداری را به خوبی ایفا کنند و با توجه به آیات قرآنی، رفتار خود را قرآنی کنند و در برخورد با مردم چهره‌ی بسیار زیبای دین را به نمایش بگذارند.

آنچه گفته شد، واقعیتی است که در جامعه ما وجود دارد، اما حقیقت آن است که انسان‌ها نباید در شناخت حق بر مناط و محور اشخاص عمل کنند زیرا در طول زمان رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) و پس از آن دینداران بسیاری بودند که به تدریج از بدنه اسلام و دین خارج شدند. این مساله درباره انقلاب اسلامی ما نیز صادق است. به خاطر همین مساله هست که اگر کسی بخواهد دین را با معیار اشخاص بسنجد گمراه خواهد شد.^۷

امام صادق (علیه السلام) در این باره می‌فرماید:

کسی که به واسطه یا تقلید از کسی وارد دین اسلام شود، همان شخص او را از دین خارج

می‌کند، اما اگر به واسطه کتاب و سنت وارد دین شود، اگر کوه بلرزاند، او نمی‌لرزد.^۸

۱- سوره شعرا(۲۶)، آیه ۲۱۵.

۲- سوره حجرات (۴۹)، آیه ۱۷.

۳- سوره محمد(۴۷)، آیه ۲۰. بقره(۲)، آیه ۸۴.

۴- سوره نساء (۴)، آیه ۹۴.

۵- سوره یونس (۱۰)، آیه ۹۹. سوره بقره (۲)، آیه ۲۵۶.

۶- سوره انبیاء (۲۱)، آیه ۹۳.

۷- برگرفته از تحقیق پایانی هنر ایجاد انس با قرآن، مرادی.

۸- بحار الانوار، ج ۲، ص ۱۰۵.

۱-۴- عدم توجه به قرآن آموزی

متأسفانه شرایط آموزش قرآن در کشور ما چندان مناسب نیست. حجم عظیم کار اجرایی در امر قرآن آموزی، فرصت هر گونه دگرگونی مبتنی بر هماهنگی با مراکز علمی را از مدیران دستگاه- های اجرایی سلب نموده، به طوری که حتی در برخی از بخش‌ها به دلیل عدم پویایی روش‌ها، حرکت‌های ضد آموزشی نیز مرسوم شده است. آنچه اکنون مشکل اساسی امور قرآنی کشور است عدم غنای کافی مبانی نظری آموزش‌های قرآنی است، زیرا مراکز دانشگاهی قرآنی با مدیریت چند گانه اجرایی قرآنی کشور هماهنگی ندارند. مراکز اجرایی امور قرآنی کشور به علت حجم بسیار زیاد فعالیت‌های اجرایی و مراکز دانشگاهی به علت بی‌توجهی به اولویت‌های جامعه از تبیین اصول و روش‌ها باز مانده‌اند، از این رو، کل فعالیت‌های قرآنی جامعه صرفاً به برگزاری چند مسابقه، محافل شبی با قرآن و یک نمایشگاه قرآن محدود شده‌اند و ارائه برنامه‌های تکراری و ملال آور باعث گشته‌اند که فعالیت‌های قرآنی به نتیجه دلخواه و مناسب نرسند.^۱

به یقین مشکل حقیقی قرآن آموزی در کشور، عدم توسعه و پیشرفت سیستم‌های آموزشی قرآن کریم به موازات سایر علوم و فنون است. به جرأت می‌توان ادعا کرد حدود یک قرن است که روش‌های آموزشی عمومی قرآن اساسی نیافته و با سایر علوم هماهنگ نشده است، روش‌های تدریس روخوانی کشور عمدتاً سلیقه‌ای و فردی و به دور از مبانی زبان‌شناسی زبان‌های غیرمادری است. حال آن‌که برخی زبان‌های خارجی در هزار موسسه دولتی و خصوصی با بهترین روش‌ها و استفاده از آزمایشگاه‌های زبان تدریس می‌شود.^۲

۱- مهجوریت قرآن از دیدگاه امام خمینی، ص ۱۹۳.

۲- محمد رضا نادری ابیانه، ماهنامه آیات، مقاله (اولویت‌ها در نهضت قرآن آموزی کشور)، ش ۴، خرداد ۱۳۷۶، ص ۳.

۲- فرهنگ سازی و گسترش فرهنگ قرآنی:

یکی دیگر از راهکارهای انس باقرآن و رفع مهجوریت قرآن، درمیان اقشارجامعه، بحث فرهنگ سازی است. فرهنگ قرآنی، امری مهم است که باید در کنار سایر شئون زندگی فردی و اجتماعی بشر، موردتوجه باشد. انسان و جامعه باید به موازات توجه به امور عادی و مادی زندگی، قرآن را هم از یاد نبرند. جامعه نیازمند موسسات و مراکزی است که امکان قرآن آموزی (فراگیری روخوانی، روانخوانی، تجوید، صوت و لحن، ترجمه و مفاهیم، تفسیر و حفظ قرآن) را در اختیار همگان قرار دهد. درصداوسیما و سایر رسانه ها باید شبکه هاوستون هایی برای قرآن طراحی شود تا همگان از آن استفاده کنند. ایجاد و گسترش رشته های تحصیلی قرآن و تفسیر درحوزه ها و دانشگاه ها لازم است تا در کنار اساتید و کارشناسان سایر شاخه های دینی، اساتید و پژوهشگران قرآنی تربیت شوند و در موسسات آموزشی و پژوهشی و فرهنگی قرآن خدمت کنند.

تشکیل معاونت های قرآنی در نهادهای مختلف فرهنگی، پدیده ای قابل توجه هست تا با نظارت و حمایت ایشان، برنامه های قرآنی در سطح نهادها و زیرمجموعه تحت پوشش آنها پیاده شود. در این صورت قرآن نه به عنوان یکی از امورموردنیاز انسان وجامعه، بلکه به عنوان اصل حاکم بر همه امور مربوط به انسانیت است «یتلو صحفا مطهره* فیها کتب قیمه.....»^۱ (صحیفه های پاک را بر آنها تلاوت می کنند* درآن صحیفه ها، نوشته هایی است که احکام و معارف الهی را که برپادارنده امور جامعه است بیان می کند.

مقصود نهایی از همه این فعالیت ها ی قرآنی، تزریق قرآن و فرهنگ قرآنی به شریان های زندگی، اعم از فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و..... است.

۳- تمسک به قرآن

همان گونه که بیان کردیم قرآن حبل المتقین الهی است که تنها عامل سعادت و رسیدن به قله کمال است که این امر جز به تمسک به قرآن امکان پذیر نمی‌باشد تمسک به قرآن از چند مرحله تشکیل شده است.

۳-۱- قرائت قرآن

قسم اول از موارد تمسک به قرآن و چنگ زدن به ریسمان کتاب الهی که از همه اقسام آن ساده‌تر است و بسیار راحت هم حاصل می‌شود و آسان به دست می‌آید، خواندن قرآن است. یعنی هر مسلمانی در اولین حله از عنایت به کتاب آسمانی اسلام، باید بتواند آن را بخواند. این حداقل کاری است که در رابطه با قرآن می‌توان انجام داد. حتی در زمان‌های قدیم که اکثر مردم از نعمت حضور در کلاس درس و خواندن و نوشتن عمومی محروم بودند، بر این امر مهم توجه داشتند و بر آن اصرار می‌ورزیدند و بسیار اتفاق می‌افتاده که افراد گرچه سواد خواندن و نوشتن نداشتند ولی دارای سواد قرآنی بودند، بنحوی که براحتی می‌توانستند قرآن مجید را قرائت نمایند.

وجود جلسات متعدد قرائت قرآن از دوران کودکی تا سنین کهنسالی و سخت‌گیری استاد بر قرائت صحیح و توجه به قرائت روزانه مقداری از قرآن توسط خود افراد، حاکی از رونق این کار بزرگ در میان مردم بوده است اما متأسفانه امروزه علیرغم اقبال مردم به قرآن در زمینه‌های مختلف، و تلاش بی‌وقفه و گسترده نظام مقدس جمهوری اسلامی در نشر و آموزش این کتاب هدایت و سعادت کم نیستند کسانی که یا نمی‌توانند حتی قرآن را بخوانند و یا به طور دست و پا شکسته و غلط و ناصحیح آنرا ادا می‌کنند و به اصطلاح در اولین قدم از قرب به قرآن ناتوان مانده و باز ایستاده‌اند که عیب بسیار بزرگی برای یک مسلمان است.^۱

۱- حسین مظاهری، اخلاق و جوان، انتشارات شفق، چاپ دوم، قدس، ج ۲، ص ۱۲۱ و ۱۲۲.

قرآن مجید در رابطه با قرائت و خواندن قرآن، آیه‌ای دارد که در نوع خود منحصر به فرد است و با یک لحن عامی که همه را شامل می‌شود، امر به خواندن قرآن می‌فرماید:

«فاقرء و اما تیسر من القرآن، عِلِمَ أَنْ سِيكُونُ مِنْكُمْ مَرَضًا وَ آخِرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَ آخِرُونَ يِقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنْهُ...»^۱

اینک هر چه از قرآن میسر می‌شود بخوانید. خدا می‌داند که بزودی در میانتان بیمارانی خواهد بود، و عده‌ای دیگر در زمین سفر می‌کنند و در پی روزی خدا هستند، و گروهی دیگر در راه خدا پیکار می‌نمایند. پس هر چه از قرآن میسر شد تلاوت کنید...
یعنی آن چه مهم است خواندن و قرائت قرآن است، حال می‌خواهد توجه به معنا باشد یا نباشد حال فراغت باشد یا نباشد، انسان در سلامتی باشد یا نباشد، عمده؛ خواندن قرآنست که میسر و مقدر باشد.

در ازای قرائت قرآن که جاری نمودن کلام آسمانی و نورانی وحی بر زبان است، نه تنها دل و جان انسان روشن و صیقلی می‌گردد و نه تنها، خانه‌ای که در آن قرآن تلاوت می‌شود، برای ملائکه، فرشتگان و اهل آسمان‌ها هم چون ستاره‌ها برای اهل زمین می‌درخشد، بلکه ثواب کثیر و بی‌نهایتی نیز برای قاری، آن در نظر گرفته شده است به طوری که بر هر حرف آن حسنه‌ای به او عطا می‌گردد.

۳-۲- تدبر در قرآن

قسم دوم از موارد تمسک به قرآن که در پله بالاتری قرار دارد و طبعا دارای ارزش بیشتری نیز هست، تدبر و اندیشه در آیات این کتاب نورانی است. برای رسیدن به این مقصود دیگر به روخوانی و تلاوت اکتفا نمی‌شود بلکه به معانی آیات نیز توجه و عنایت می‌گردد. لذا ابتدا با رجوع

۱- سوره مزمل، آیه ۲۰.

به ترجمه‌های تحت الفظی که مترجمان به آن پرداخته‌اند، این اقدام آغاز و سپس با مطالعه و مراجعه به تفاسیر این کار کامل می‌گردد که در این صورت، قاری، هر آیه‌ای را که می‌خواند، متناسب با آن، ترجمه و تفسیرش را هم می‌داند و چون با زبان قرآن آشنا شده است، احساس یک مخاطب را دارد که خداوند متعال، گویا با او در حال تکلم است و این احساس، حالتی شیرین و لذت بخش است چرا که کلمات نورانی قرآن را با جان و دل لمس و درک می‌نماید.

تدبر و تأمل در آیات قرآن نیز از جمله مواردی است که قرآن مجید به آن پرداخته و غافلین از آن را مورد عتاب و سرزنش شدید قرار داده است که:

«افلا يتدبرون القرآن، ام علی قلوب اقفالها»^۱ آیا به آیات قرآن نمی‌اندیشید؟ یا مگر بر دل-

هایشان قفل‌هایی نهاده شده است؟ این از انصاف بسیار بدور است که ما در مسائل روزمره که در مجلات، روزنامه‌ها و دیگر وسایل ارتباط جمعی منعکس می‌شود، گفتگو می‌کنیم، نقد و بررسی می‌نماییم و به اصطلاح تحلیل می‌گذاریم، ولی در کنکاش و دقت در کتابی که متضمن سعادت ابدی ماست و سلامت دنیا و آخرت ما بدان بستگی دارد، هیچ لزومی نمی‌بینیم. باید این سنت حسنه، در منابر و مجالس ما بیشتر مورد عنایت قرار بگیرد، بدین صورت که هم واعظ و سخنران خود را ملزم به بیان تفسیر قرآن بداند و هم شنوندگان و پای منبرها از آن‌ها بخواهند که بعضاً بجای بحث‌ها و حرف‌هایی که بیشتر جنبه مجلس آرایبی و سخن گرمی دارد، به قرآن و تفسیر آن البته با زبانی گویا و بیانی همه فهم بپردازند و روح و روان مستمعین خود را از سرچشمه‌های زلال معرفت حق و آیات او سیراب سازند. البته این اختصاص به منبر و واعظ و گوینده ندارد، بلکه اگر مردی و زنی در منزل تفسیری را مطالعه و احساس کرد که می‌تواند برداشت‌هایی برای خانواده

۱- سوره محمد، آیه ۲۴.

بیان نماید، باید آن‌ها را از این خیر محروم نسازد و زمینه را برای رشد خانواده در فرهنگ قرآنی آماده کند.^۱

۳-۳- عمل به قرآن

سومین مرتبه از اقسام و مراتب تمسک به قرآن که در واقع مهم‌ترین و شاخص‌ترین درجه تمسک به قرآن است، عمل و انجام فرامین و دستورات قرآن است چرا که قرآن کتاب زندگی و دستور العمل اجرایی از گاهواره تا گور است.

عمل به قرآن، جز اجرای اوامر و فرامین الهی که ما از آن‌ها با عنوان فروع دین نام می‌بریم و رعایت یکسری مسائل اخلاقی، چیز دیگری نیست. یعنی اگر ما آن گونه که می‌بایست نماز بخوانیم و حق آنرا ادا نماییم، به روشنی، یکی از دستورات بارز و صریح قرآن مجید را عمل نموده‌ایم و عامل به قرآن محسوب می‌گردیم اما اگر در اقامه آن کاهل بودیم، همه کارها را بر نماز ترجیح دهیم و یا آنرا دست و پا شکسته و ناقص و غلط به جا آوریم، در اینجاست که نه تنها عامل به قرآن نیستیم بلکه مورد تهدید و سرزنش قرآن نیز واقع می‌شویم که «فویل للمصلین الذین هم عن الصلاتهم ساهون.»^۲ وای بر نمازگزاران، آنان که در نمازشان کوتاهی می‌کنند.

اگر ما به رهنمود قرآن در مورد گوش و دل و چشم توجه کردیم و آن‌ها را در مسیر صحیح بکار بردیم و از آلودگی به شنیدنی‌های حرام مثل آهنگ‌ها و موسیقی‌های شهوت انگیز و دیدنی‌های حرام و تصمیم و فکرهای حرام، آن‌ها را حفظ کردیم و تقوای الهی را در مورد آن‌ها اجرا نمودیم، به راستی ما متمسک به قرآن و مورد عنایت حق تعالی خواهیم بود و ...

عمل به قرآن، روشن‌ترین قسم از اقسام تمسک به قرآن است که برای ما عامل آن یک زندگانی پاکیزه، بی‌دردسر و فارغ از مشکلات دنیای مادی و بدور از دلهره و اضطراب خاطر را به

۱- اخلاق و جوان، ص ۱۲۶.

۲- ماعون (۱۰۷)، آیات ۴ و ۵.

ارمغان می‌آورد. جامعه‌ای هم که از این افراد تشکیل شده باشد و سرمشق آن‌ها قرآن باشد و تقوی بر آن‌ها حکومت کند مشمول برکات و رحمت الهی از آسمان و زمین خواهند بود که:

«ولو ان اهل القرى آمنوا و اتقوا لفتحنا عليهم برکاتٍ من السماء و الارض...»^۱ و اگر مردم

شهرها ایمان آورده و به تقوی گرائیده بودن، قطعاً برکاتی از آسمان و زمین بر ایشان می‌گشودیم... اما اگر از عمل به اوامر الهی و دستورات قرآن سرپیچی شد و تقوا و شکرانه نعمت از جامعه رخت بربست دو مشکل اساسی و بدبختی بزرگ بر آن‌ها مستولی خواهد گردید و آن‌ها را از هستی ساقط خواهد نمود. یکی مشکل گرانی و کمبود و دیگر مشکل ناامنی، چه ناامنی ظاهری و چه ناامنی باطنی و روحی. بیان آیه بسیار صریح است.^۲

«فَكَفَّرَ اللَّهُ بِانْعَمَ اللَّهُ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ»^۳ پس نعمت‌های خدا

را ناسپاسی کردند و خدا هم به سزای آن‌چه انجام می‌دادند، طعم گرسنگی و هراس را به (مردم) آن چشاند.

۴- تبلیغ قرآن

از منظر قرآن و احادیث اسلامی، رساندن پیام‌های سازنده خداوند به اندیشه و دل مردم، مهم‌ترین وظیفه انبیاء الهی و ادامه دهندگان راه آنان است. این وظیفه تا آنجا اهمیت دارد که قرآن، خطاب به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم) می‌فرماید: «ان عليك الا البلاغ»^۴ و در

۱- اعراف (۷)، آیه ۹۶.

۲- کتاب اخلاق و جوان، صص ۱۲۹ و ۱۳۰.

۳- سوره نحل (۱۶)، آیه ۱۱۲.

۴- شوری (۴۲)، آیه ۴۸.

سوره نحل آمده است: «ادع الی سبیل ربّک بالحکمہ و الموعظہ الحسنه و جادلْهُم بالتی هی احسنُ انّ

ربّک هو اعلمُ بِمَنْ ضَلَّ عن سبیلہ و هو اعلمُ بالمُهدّین»^۱

با حکمت و اندرز نیکو به راه پروردگارت دعوت کن و با آنان به شیوه‌ای که نیکوتر است

مجادله نما.

امام خمینی هم درباره نقش و اهمیت تبلیغات برای ترویج فرهنگ قرآنی و معرفی صحیح

آن به تمام اقشار جامعه فرموده است:

باید اسلام را ما ارائه بدهیم به آن طوری که هست. قرآن را ارائه بدهیم به آن طوری که

هست. اگر قرآن و اسلام – آن طور که هست – عرضه بشود به دنیا، همه مشتری او هستند.^۲

از این آیات و روایات می‌توان به اهمیت و ضرورت تبلیغ پی برد. پس باید اب تأسی به قرآن

کریم و اهل بیت عصمت و طهارت این امر را مهم بدانیم تا تبلیغ علوم قرآن و احکام الهی آن را از

بین مردم، به ویژه نسل جوان رواج دهیم.

۱- نحل(۱۶)، آیه ۱۲۵.

۲- صحیفه امام، ج ۲، ص ۵۰۹.

نتیجه

قرآن به دلیل دارا بودن سه ویژگی منحصر به فرد «و حیاتی بودن، جامعیت و تحریف ناپذیری» تنها کتاب زندگی و بهترین برنامه عمل مسلمانان است و باید همیشه با آنان همراه باشد. قرآن کتابی است که دارای ویژگی‌هایی مانند معجزه جاویدان، کتاب معصوم و محفوظ، کتاب همه انسان‌ها و زمان‌ها و دارای مقاصدی همچون بندگی خدا و تقوای الهی، تزکیه نفس، ارایه جامعه نمونه بر بشریت می‌باشد که تمام اینها بخاطر رسیدن برترین مخلوق به قله رفیع انسانیت و کمال حقیقی است.

قرآن در ابعاد مختلف تلاوت، استماع، حفظ، تدبیر، تفسیر و عمل مهجور شده است. عوامل متعدد فکری- فرهنگی همچون نگرش نادرست مسلمانان نسبت به قرآن کریم، محدودنگری، اکتفا کردن به برخی از ابعاد قرآن، نا آشنایی با نقش قرآن در زندگی انسان، مهجوریت اهل بیت (علیه السلام)، فرهنگ و آداب و رسوم غلط، نهادهای موجود در اجتماع از کوچکترین نهاد که خانواده است گرفته تا حوزه های علمیه، دانشگاه ها و رسانه های جمعی در مهجوریت قرآن نقش به سزایی داشته‌اند که باعث مهجوریت اهل بیت، گسترش گناه و ترویج منکرات، مجازات الهی و تسلط بیگانگان شده است.

اگر افراد اجتماع قرآن را به عنوان محور عقیده و عمل قرار داده و به تهذیب نفس و طهارت ظاهر و باطن، در پرتو قرآن بپردازند تنها به منازل رشد و کمال می‌رسند بلکه قرآن رانیز از مهجوریت می‌رهانند اما اگر قرآن مهجور شود، انسان، این اشرف مخلوقات هرگز به قله سعادت ابدی دست نمی‌یابد.

فهرست منابع و مآخذ

* قرآن

* نهج البلاغه

- ۱- بنان مریم، مهجوریت قرآن از دیدگاه امام خمینی، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ و نشر عروج، ۱۳۸۹.
- ۲- عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ج ۱ و ۲، چاپ دوازدهم، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۹.
- ۳- حکیمی محمد رضا، خورشید مغرب، نشر فرهنگ اسلامی، تهران: ۱۳۷۴.
- ۴- خمینی روح الله، آداب الصلوا، موسسه تنظیم و نشر آثار امام، تهران: چاپ دوازدهم، ۱۳۸۴.
- ۵- _____، صحیفه امام، موسسه تنظیم و نشر آثار امام، تهران: چاپ سوم، ۱۳۷۹.
- ۶- دست داده زین العابدین، دریچه‌ای به آسمان، راه های پیشگیری از گناه، مجتمع فرهنگی هنری شهید عبدالرضا مصلی نژاد، جهرم: ۱۳۷۷.
- ۷- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۲.
- ۸- رضایی اصفهانی، محمد علی، انس با قرآن، تهران، انتشارات امیرکبیر، بی تا.
- ۹- شیخ آوندی، داوود، جامعه شناسی انحرافات، مرنديز، گناباد، ۱۳۷۳.
- ۱۰- خالقانی محمود، پرتویی از قرآن، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۸.
- ۱۱- طبرسی، محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن، مکتب الاعلام اسلامیه، قم: ۱۴۰۹.
- ۱۲- طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، فی تفسیر القرآن، ناصر خسرو، تهران: چاپ سوم، ۱۳۷۳.
- ۱۳- طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، دارالکتب اسلامیه، قم: ۱۴۱۷ق.
- ۱۴- فرات بن ابراهیم، تفسیر فرات کوفی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران: چاپ اول، ۱۴۱۰.
- ۱۵- قرائتی، محسن، گناه شناسی، آفتاب، تهران: ۱۳۶۹.

- ۱۶- قرضای، یوسف، قرآن منشور زندگی، نشر احسان، ۱۳۸۱
- ۱۷- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، تصحیح علی اکبر غفاری، تهران، دارالکتب اسلامی، چاپ چهارم، ۱۳۶۵
- ۱۸- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، موسسه وفا، بیروت، چاپ دوم، ۱۴۳۰
- ۱۹- محمدی، ری شهری، محمد، میزان الحکمه، دارالحدیث، قم، چاپ اول، بی جا، بی تا.
- ۲۰- مجلسی، محبوبه، توصیف قرآن در قرآن، موسسه بوستان کتاب، ۱۳۷۸.
- ۲۱- معاونت پژوهشی گروه روان شناسی، تقویت نظام خانواده و آسیب شناسی آن، موسسه آموزش پژوهشی امام خمینی، قم: ۱۳۸۶.
- ۲۲- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، دارالکتب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۶.
- ۲۳- معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، انتشارات ثامن، ج ۴، ۳، دیبا، چاپ دوم، ۱۳۸۶.

مقالات

- ۱- مومنی، علی اکبر، "عوامل مهوریت".
- ۲- مجله پاسدار اسلام، مقاله مهوریت قرآن، اسباب و نشانه ها، مالک موسوی، شماره ۲۷۱، تیر ۱۳۸۳.
- ۳- مرادی، تحقیق پایانی هنر ایجاد انس با قرآن.
- ۴- مجله حوزه، شماره ۹۶.
- ۵- محمد رضا نادری، ابیانه، ماهنامه ابیات، مقاله اولویت ها در نهضت قرآن آموزی کشور، خرداد ۱۳۷۶.